Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Kristina Maria Morozov

GRAMMATIKAVEAD KEELEPUUDE DIAGNOSTIKAS VENE-EESTI KAKSKEELSETEL LASTEL

Magistritöö

Juhendaja: Marika Padrik (PhD)

Tartu 2025

Kokkuvõte

Grammatikavead keelepuude diagnostikas vene-eesti kakskeelsetel lastel

Uurimistöö eesmärgiks oli võrrelda kakskeelsete eakohase arenguga (KK EK) ja kakskeelsete keelepuudega (KK KP) laste lausete järelekordamisel tehtud grammatikavigu eesti ja vene keeles ning leida vead, mis on KK KP lastele iseloomulikud mõlemas keeles. Uuringus osales 31 suktsessiivset KK EK ja 28 KK KP last vanuses 4;6–6;11. Mõõtevahendina kasutati testikomplekti KaLaKe lausete järelekordamise testi. Keelepuudega lapsed erinesid eakaaslastest vigade hulga poolest mõlemas keeles; vene keeles ilmnesid erinevused kõikides veatüüpides, eesti keeles osades. Mõlemas keeles olid KK KP lastele iseloomulik lausestruktuuri lihtsustamine, lausekatkendite moodustamine ning vead, mille puhul ei olnud võimalik struktuuri ega morfoloogiat analüüsida. KK KP lastel esines vene keeles enam morfoloogilist lihtsustamist, eesti keeles aga morfoloogilist asendamist.

Võtmesõnad: arenguline keelepuue, kakskeelsus, lausete järelekordamine, grammatikavead, keelepuude diagnostika

Abstract

Grammatical Errors in the Diagnosis of Language Impairment in Russian-Estonian Bilingual Children

The aim of this study was to compare grammatical errors made in sentence repetition tasks in Estonian and Russian by bilingual children with typical development (TDBi) and bilingual children with language impairment (LIBi), and to identify error types characteristic of LI BiE children in both languages. The study involved 31 successive TDBi and 28 LIBi children aged 4;6–6;11. The sentence repetition subtest from the KaLaKe test set was used as the assessment tool. Children with language impairment differed from their age-matched peers in the number of errors in both languages; in Russian, differences were found across all error types, while in Estonian, differences appeared in some. In both languages, LI Bi children commonly exhibited simplification of sentence structure, formed only fragments of sentence, and errors that could not be clearly analyzed in terms of structure or morphology. Morphological simplification was more frequent in Russian, while morphological substitution was more typical in Estonian.

Keywords: developmental language disorder, bilingualism, sentence repetition, grammatical errors, language impairment diagnosis

Sisukord

Kokkuvõte 2
Abstract 2
Sissejuhatus 4
Teoreetiline ülevaade 5
Kakskeelsus 5
Arenguline keelepuue ükskeelsetel ja kakskeelsetel lastel 6
Grammatiliste vigade diagnostiline väärtus 8
Kakskeelsete keelepuudega ja kakskeelsete eakohase arenguga laste vigade võrdlus 10
Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused 12
Metoodika 13
Valim 13
Andmekogumine 13
Andmeanalüüs 14
Tulemused 15
Testide sooritamise edukuse võrdlus 15
Vead lausete järelekordamisel eesti keeles 16
Vead lausete järelekordamisel vene keeles 19
Keelepuudega laste vead eesti ja vene keeles 21
Arutelu 23
Rühmade tulemuste võrdlus eesti keeles 23
Rühmade tulemuste võrdlus vene keeles 26
Keelepuudega laste vead lausete järelekordamisel keelteüleselt 27
Uuringu piirangud ja tugevused 29
Tänusõnad 30
Autorsuse kinnitus 30
Kasutatud kirjandus 31
Lisad 35
Lisa 1. Kodeerimisjuhend eestikeelses testis 35
Lisa 2. Kodeerimisjuhend venekeelses testis 36
Lisa 3. Eesti lause- ja veatüübid 37
Lisa 4. Vene lause- ja veatüübid 43

Sissejuhatus

Viimastel aastatel on Eestis vene-eesti kakskeelsete laste arv suurenenud. Paljud vene emakeelega lapsed puutuvad eesti keelega kokku pärast seda, kui nende esimene keel on juba omandatud, s.t omandavad eesti keelt astmeliselt ehk suktsessiivselt. Seoses eestikeelsele õppele üleminekuga alushariduses 2024. aastal tõuseb suktsessiivsete kakskeelsete (edaspidi SUK KK) eelkooliealiste laste arv lähiaastatel veelgi (Haridus- ja teadusministeerium, *s.a.*). See muudatus tõstab Eesti alushariduses esile probleemi seoses kakskeelsete laste keelelise arengu hindamisega. Nimelt on eesti keelt teise keelena omandavate kakskeelsete laste keelelise arengu hindamine keeruline, sest tegemist on väga heterogeense rühmaga (Fleckstein jt, 2018; Meir, 2018). Samas vanuses SUK KK laste keeleline areng võib olla väga erinev, kuna nende keelelist arengut mõjutavad mitmed tegurid: keelega kokkupuute kestus, vanus, mil teist keelt omandama hakati, samuti keelelise sisendi kvaliteet ja kvantiteet (Armon-Lotem & Meir, 2016; Meir, 2018). Teise keele omandamine ei kulge kõigil kakskeelsetel lastel edukalt ja sujuvalt. Lisaks eelnevalt välja toodud keskkondlikele teguritele võib kakskeelse lapse keele omandamist mõjutada ka mitteeakohane keele omandamise võime – kakskeelsel lapsel võib avalduda arenguline keelepuue (edaspidi AKP). Kakskeelsete laste puhul on oht AKP ala- või ülediagnoosimiseks: ühel juhul võidakse lapse piiratud keelelisi oskusi põhjendada kakskeelsusega ning lapse keelepuue jääb märkamata (Marinis jt, 2017). Samas võidakse lapse alles kujunevat keeleoskust pidada keelepuudele omaseks, kuigi tegelikult pole laps lihtsalt veel jõudnud hinnatavaid keelelisi oskusi omandada (Marinis jt, 2017; Padrik jt, 2022).

Kuna AKP esineb kakskeelsetel lastel alati mõlemas keeles, oleks ideaalis vaja hinnata kakskeelsete laste keelelist arengut samuti mõlemas keeles (Fleckstein jt, 2018; Marinis jt, 2017). See on aga sageli raskendatud spetsialistide keelebarjääri ning sobivate hindamismaterjalide puudumise tõttu (Fleckstein jt, 2018). Mitmed autorid on jõudnud järeldusele, et keelepuude diagnostikas on kõige efektiivsem suunata hindamise fookus lapse keele omandamist võimaldava mehhanismi ehk keeletöötlusvõime väljaselgitamisele, kuna keelepuudega lastel on see mehhanism häiritud (Conti-Ramsden, 2003; Leonard, 2017; Padrik jt, 2022). Keeletöötlusvõime hindamiseks sobivad hästi lausete järelekordamise testid (edaspidi LJT) (Meir jt, 2016; Thordardottir & Brandeker, 2013). Keeletöötlusvõime

puudulikkus avaldub lausete järelekordamisel tehtavates vigades. Samas tuleb meeles pidada, et kakskeelsete laste puhul võivad osad vead tingitud olla hoopis esimese keele mõjust või ebapiisavast teise keelega kokkupuutest (Meir jt, 2016). Teistes keeltes läbiviidud uuringutes on selgunud LJT-is tehtavate vigade diagnostiline väärtus: osad vead on iseloomulikumad eakohase arenguga kakskeelsetele ning osad keelepuudega kakskeelsetele lastele (Fleckstein jt, 2018; Meir & Armon-Lotem, 2017; Taha jt, 2021). Arvestades kakskeelsete laste keelelise arengu hindamise keerulisust, on vigade analüüs väärtuslik täiendav vahend keelepuude diagnostikas. See võimaldab eristada AKP-st tingitud raskusi tavapärastest keele omandamise raskustest ja aitab ka planeerida logopeedilist sekkumist vastavalt lapse individuaalsetele vajadustele.

Teoreetiline ülevaade

Kakskeelsus

Kakskeelsus on tänapäeva maailmas aina levinum nähtus, mis tekib erinevate rahvusrühmade kooseksisteerimisel. Eestis on valdav vene-eesti kakskeelsus. 2021. aasta rahvaloenduse andmetel oli 29% Eestis elavatest inimestest märkinud enda emakeeleks vene keele (Statistikaamet, 2021), kuid inimesi, kes kõnelevad vabalt eesti ja vene keelt, on kindlasti veelgi rohkem. Kakskeelsust defineeritakse kui oskust kasutada kahte keelt suhtlemiseks, see aga ei tähenda alati võrdset mõlema keele oskust. Kuigi on ka neid kakskeelseid, kes tõesti valdavad kahte keelt sama heal tasemel (tasakaalustatud kakskeelsus), on siiski enamikul kakskeelsetest üks keel, mis domineerib, ehk mida nad oskavad teisest paremini (Moradi, 2014). Kakskeelsed kasutavad oma keeli sageli erinevates eluvaldkondades ning erinevatel eesmärkidel, seega sõltub kakskeelse inimese keeleline tase ühes või teises keeles keelekasutamise vajadusest (Grosjean, 2013).

Moradi (2014) alusel saab kakskeelsust nimetada varaseks, kui kahte keelt omandatakse enne kaheksandat eluaastat, ning hiliseks, kui teise keele õppimine toimub pärast seda iga. Kahe keele omandamine võib toimuda samaaegselt ehk simultaanselt või astmeliselt ehk suktsessiivselt. Simultaanse kakskeelsuse korral omandab laps kahte keelt samaaegselt sünnist alates (Padrik & Hallap, 2020). Sageli peetakse selle all silmas ka kokkupuudet mõlema keelega enne kaheaastaseks saamist (Ebert, 2020). Simultaansete kakskeelsete (edaspidi SIM KK) laste keelelise arengu etapid järgivad mõlemas keeles sama mustrit nagu ka ükskeelsetel lastel, aga kuna keeleline sisend jaotub kahe keele vahel

tavaliselt ebaühtlaselt, võib keelelise arengu dünaamika kahes keeles veidi eri neda (Hallap jt, 2019). See sõltub mõlemas keeles saadava sisendi kvaliteedist ning ka sellest, millistes kontekstides keeli kasutatakse. Kuigi kaks keelesüsteemi arenevad lapsel eraldi, võivad nad üksteist vastastikku mõjutada nii hääldus, grammatika kui ka sõnavara tasandil (Hallap & Trasberg, 2024). Suktsessiivne kakskeelsus tähendab teise keele omandamist pärast seda, kui laps on oma emakeeles juba saavutanud teatava keeleliste oskuste taseme (Padrik & Hallap, 2020; Hallap & Trasberg, 2024). Seega õpivad suktsessiivsed kakskeelsed (edaspidi SUK KK) sünnist alates ainult üht keelt ja omandavad teise keele hiljem lapsepõlves (Ebert, 2020). Tavaliselt puutub laps teise keelega kokku lasteaias või koolis, kus uus keel muutub tema igapäevase arengukeskkonna osaks. Suures plaanis läbivad ka SUK KK lapsed teise keele omandamisel samu etappe samas järjekorras nagu ükskeelsed lapsed: neid grammatilisi vorme ja struktuure, mis tulevad varakult ükskeelsete kõnesse, omandab ka kakskeelne õppija kiiremini (Hallap jt, 2014; Hallap & Padrik, 2019). Samas tuleb silmas pidada, et SUK KK lapsed toetuvad teise keele omandamisel keelelistele teadmistele, mis on juba omandatud emakeele ehk esimese keele õppimise käigus (Armon-Lotem, 2014). Võrreldes SIM KK lastega, on SUK KK laste rühm märgatavalt heterogeensem. Nimelt mõjutavad SUK KK laste keelelist arengut nii teise keelega esmase kokkupuute aeg (vanus, mil teist keelt omandama hakati), õpitava keelega kokkupuute kestus, sisendi kvantiteet ja kvaliteet ning samuti juba omandatud emakeele eripära (Fleckstein jt, 2018; Hamann & Abed Ibrahim, 2017). Seega on SUK KK laste keelelise profiili kirjeldamine väga keeruline.

Arenguline keelepuue ükskeelsetel ja kakskeelsetel lastel

Arenguline keelepuue (edaspidi AKP) on kaasasündinud püsiv häire, mis ei ole põhjustatud ühestki muust biomeditsiinilisest põhjusest, nt kuulmislangusest, neuroloogilisest kahjustusest või madalast vaimsest võimekusest (Leonard, 2017). AKP avaldub kõigil keeletasanditel ning keeleline mahajäämus mõjutab igapäevast sotsiaalset toimetulekut ja õppimisvõimet (Bishop jt, 2017). AKP avaldumine sõltub puude raskusastmest ning on ajas muutuv. Kõigil AKP lastel esineb kõne arengu hilistumine, iseloomulik on erinevas ulatuses häälduslike probleemide olemasolu, sõnavara piiratus, raskused grammatika omandamisel ning ka kõne mõistmise probleemid (Bishop, 2006; Gillam jt, 2021). Kuigi AKP korral on haaratud kõik keelevaldkonnad, avalduvad eelkoolieas raskused eelkõige grammatikas ja sageli ka hääldus. Hilisemas eas tõusevad esile raskused lugemisel ja kirjutamisel, suulise ja kirjaliku teksti loomel ja mõistmisel (Padrik & Hallap, 2020).

Pole leitud ühte kindlat põhjust AKP tekkeks, rolli mängivad geneetilised ja keskkondlikud tegurid kombinatsioonis (Bishop, 2006). AKP laste keeleline areng ei ole mitte lihtsalt hilinenud – keelepuudega lapsed omandavad keelt eakohase arenguga lastega võrreldes erinevalt (Gillam jt, 2021; Meir & Armon-Lotem, 2017). On jõutud järeldusele, et keelepuudega lastel on häiritud keele omandamise mehhanism ehk keeletöötlusvõime, mille komponentideks on verbaalne töömälu, foneemikuulmine ja tähelepanu (Padrik & Hallap, 2020). Mitmed uuringud on tõestanud, et AKP laste verbaalne töömälu on piiratud, mis pärsib kõnelise sisendi töötlemist ja takistab uute keeleüksuste omandamist. AKP laste puudulik foneemikuulmine takistab neil nii sõnade, grammatiliste vormide kui ka lausete tähenduse mõistmist ning oluliste keeleliste tunnuste märkamist (Gillam jt, 2021). Keele töötlemise protsessi ilmestab hästi lausete järelekordamine, mis on ühtlasi tõhus meetod keeletöötlusvõime hindamiseks. Lause edukaks järelekordamiseks peab laps kuuldud lauset töötlema oma verbaalses töömälus, toetudes seejuures püsimälus talletatud keeleteadmistele (leksikaalsed tähendused, grammatilised vormid ja lausemallid) ning seejärel lause taaslooma (Marinis & Armon Lotem, 2015). Riches (2012) rõhutab oma uuringus, et lausete kordamine eeldab, et laps on vastava lausestruktuuri juba omandanud ja on võimeline seda spontaanses kõnes kasutama.

Kakskeelsus ei mõjuta keelepuude avaldumist ning kakskeelsetel esineb AKP-d sama palju kui ükskeelsetel (Blom jt, 2013; Paradis, 2007; Paradis jt, 2003). AKP avaldub kakskeelsel lapsel alati mõlemas keeles, kuid nagu ka eakohase arenguga kakskeelsete (edaspidi EK KK) laste puhul, võivad keelepuudega kakskeelse (edaspidi KP KK) lapse keelelised oskused mõlemas keeles erineda, seda sõltuvalt keelte kasutussagedusest, saadava keelelise sisendi kogusest ja kvaliteedist (Armon-Lotem, 2018; Kohnert, 2010). Samuti avaldub AKP mõlemas keeles veidi erinevalt, kuna AKP avaldumine sõltub ka iga keele eripärast (Armon-Lotem, 2018). Keele omandamisel algetappidel, mil SUK KK laste kõnes esineb rohkem vigu, võivad SUK KK ja ükskeelsed keelepuudega (edaspidi ÜK KP) lapsed omavahel sarnaneda (Armon-Lotem, 2014; Armon-Lotem, 2018; Hallap jt, 2014; Hallap & Padrik, 2024; Meir jt, 2016). Mõlemale rühmale on iseloomulik sõnavara piiratud kasutus ja raskused morfosüntaktiliste oskuste omandamisel (Padrik jt, 2022). Kuigi mõlema rühma keeleliste oskuste piiratuse avaldumine võib sarnaneda, on probleemide alusmehhanism erinev ning aja möödudes eakohastel SUK KK lastel need raskused kaovad (Fleckstein jt, 2018).

Kakskeelsete laste rühma heterogeensus ja osaline sarnasus ÜK KP lastega teeb nende laste keeleliste oskuste hindamise ja keelepuude väljaselgitamise raskeks. Kuna keelepuue avaldub mõlemas keeles, oleks kõige efektiivsem hinnata kakskeelseid lapsi

mõlemas keeles (Marinis & Armon-Lotem, 2015; Padrik jt, 2022). Tihtipeale aga ei valda kakskeelse lapsega tegelevad spetsialistid lapse domineerivat keelt, mida laps kasutab kodus, ning seega saavad nad hinnata lapse oskusi ainult nõrgemas, alles omandatavas keeles (Fleckstein jt, 2018). Isegi kui spetsialist valdab mõlemat keelt, napib tihti hindamisvahendeid lapse dominantkeele oskuste hindamiseks ning spetsiifilistest kakskeelsetele mõeldud hindamisvahenditest on suur puudus (Grimm & Schulz, 2014; Meir jt, 2016). Olemasolevad ükskeelsetele mõeldud standardiseeritud testid ei sobi kakskeelsete hindamiseks, kuna kakskeelne laps saab võrreldes ükskeelsega vähem keelelist sisendit ja seega ei saa tema keelelisi oskusi hinnata ükskeelsetele mõeldud normide alusel (Fleckstein jt, 2018; Grimm & Schulz, 2014; Hallap & Padrik, 2024). Sobimatute hindamisvahendite kasutamine ja nende alusel järelduste tegemine võib viia kakskeelsetel lastel keelepuude üle- või aladiagnoosimiseni (Meir jt, 2016). Aladiagnoosimise korral jäävad keelepuudega lapsed vajaliku toeta, mis piirab nende arenguvõimalusi, samas ülediagnoosimine raiskab logopeedide ressursse ning võib avaldada lapse enesehinnangule ja tulevikule soovimatuid tagajärgi (Blom jt, 2013). Kokkuvõtlikult on keeleoskuse hindamine kakskeelsetel keeruline, seega on tõhusam hinnata hoopis kakskeelse lapse keele töötlemise võimet, kuna just see on keelepuudega lastel kahjustatud (Hallap & Padrik, 2024).

Grammatiliste vigade diagnostiline väärtus

Mitmed uuringud on tõestanud, et lausete järelekordamise testi sooritamise edukuse alusel on võimalik eristada KK KP lapsi KK EK laste hulgast (Fleckstein jt, 2018; Hamann & Abed Ibrahim, 2017; Meir jt, 2016; Padrik jt, 2022). Selle hindamisvahendi abil saab aga lisaks väga väärtuslikku teavet KK KP ja KK EK laste keeleliste oskuste kohta – seda võimaldavad vead, mida lapsed LJT sooritamisel teevad (Antonijevic jt, 2020; Komeili & Marshall, 2013; Meir jt, 2016). Lisaks on vigade analüüsimine kasulik ka logopeedi töö planeerimise seisukohast, sest võimaldab täpsustada keeleliste raskuste mehhanismi (Marinis & Armon-Lotem, 2015). Kui KK EK lastel võib vigu põhjustada mõni väline tegur (nt piiratud keeleline sisend, hiline keeleõppe algus või emakeele mõju), siis keelepuudega lastel on vead tingitud sisemistest teguritest: nende keeletöötlusvõime on piiratud, mistõttu ei suuda nad keelelist sisendit tõhusalt omandada ja kasutada (Blom jt, 2013; Meir jt, 2016). Vigade erinevat alusmehhanismi tõestavad mitmed uuringud, milles on võrreldud KK EK ja ükskeelsete eakohase arenguga (edaspidi ÜK EK) ning KK KP ja ÜK KP laste keelelisi oskusi. Paradis (2003) võrdles KK KP ja ÜK KP rühmi ja järeldas, et kakskeelsus ei põhjustanud KP lastel teistsuguseid vigu morfosüntaksis ning kahe rühma vead sarnanesid kvaliteedi poolest. Padrik jt (2022) leidsid sarnaselt, et KK KP ja ÜK KP laste tulemused kattusid suurel määral:

nende jaoks olid rasked samad lausestruktuurid. On leitud, et ka SIM KK EK ja ÜK EK lapsed sarnanevad omavahel morfosüntaktiliste oskuste poolest. Komeili ja Marshall (2013) leidsid, et mõlemad rühmad jätavad võrdselt ära funktsioonisõnu ja sisuga seotuid sõnu erinevalt keelepuudega lastest, kes pigem jätavad protsentuaalselt rohkem ära just funktsioonisõnu. Meir jt (2016) leidsid, et vene-heebrea SUK KK EK laste sooritus ei erinenud oluliselt heebrea ÜK EK laste omast ning kuigi vene-heebrea KK EK said võrreldes venekeelsete ÜK EK küll madalama tulemuse, sarnanesid nad vigade tüüpide poolest ikkagi ÜK EK lastega.

Keelepuudega laste puudulik keeletöötlusvõime takistab sisendis peituvate seaduspärasuste tuvastamist ja grammatiliste üldistuste loomist, mis on vajalikud iseseisva keelesüsteemi ülesehitamiseks (Padrik & Hallap, 2020). Verbaalse töömälu probleemide tõttu ei suuda keelepuudega laps morfeeme töömälus piisavalt kaua hoida, et neid oleks võimalik seostada vastavate grammatiliste funktsioonidega. See omakorda takistab käänete süsteemi kujunemist, mistõttu võivad KP lapsed sagedamini eksida õige vormi valikul või kasutada algvormi (Blom jt, 2013). Oluline on märkida, et keelepuudele iseloomulikud vead on keelespetsiifilised: see, mis ühes keeles on KP lastele raske, ei pruugi olla eristavaks tunnuseks teises keeles (Grimm & Schulz, 2014; Hamann ja Abed-Ibrahim, 2017; Marinis & Armon-Lotem, 2015; Meir jt, 2016). Keelepuude avaldumisel erinevates keeltes mängib rolli keele süsteemsus, läbipaistvus ja morfofonoloogiliste tunnuste sagedus (Leonard, 2014). Morfeemi, mis on semantiliselt läbipaistvam ja ilmneb keeles reeglipäraselt ning sagedasti, on lihtsam omandada. Seega on keelepuudega lastele tihti raske see, mis on raskem ka eakohase arenguga lastele: nt eesti keeles valmistavad raskusi käändsõnamorfoloogia ja tüvemuutused (Hallap & Padrik, 2019). Inglise keeles on KP lastele raskem verbimorfoloogia, eriti aja märkimine ja tegu- ning nimisõna ühildumine arvus (Paradis, 2005). Vene keeles on KP lastel raske märkida tegusõnadel õiget sugu ning arvu, nimisõnade puhul on keerulisem eessõnade kasutus ja õige käände valik (Armon-Lotem, 2014; Marinis & Armon-Lotem, 2015). Ehkki keelepuue on üldiselt keelespetsiifiline, tuleb märkida, et esineb ka universaalseid morfosüntaktilisi probleeme. Nimelt esinevad keelepuudega lastel raskused keerukate süntaktiliste konstruktsioonidega, sest mida keerukam on konstruktsioon, seda rohkem sisendit on vaja selle omandamiseks ja KP lastel on sisendi töötlemine komplitseeritud (Marinis & Armon-Lotem, 2015; Padrik jt, 2022). Paljudes keeltes on osutunud sellisteks konstruktsioonideks *keda-mida* küsilaused ja tingimuslaused, mille moodustamisel KP lapsed sageli eksivad (Marinis & Armon-Lotem, 2015), neid keerulisemaid lausestruktuure lihtsustades (Armon-Lotem, 2014). Padrik jt (2022) leidsid, et

eesti keeles ei valmista *keda-mida*- küsilaused KP lastele erilist raskust, küll aga on ka eesti keeles KP lastele raske tingimuslause ning ka teiste liitlausemallide moodustamine (v.a rindlaused sidenditega *ja-aga*). Üheks keelepuudega lastele iseloomulikuks keelteüleseks veaks peetakse ärajätmisvigu ning spetsiifilisemalt just funktsioonisõnade ärajätmist (Armon-Lotem, 2014; Jacobson & Walden, 2013; Komeili & Marshall, 2013; Seef-Gabriel jt, 2010).

SUK KK lastele on iseloomulik grammatiliste vigade tegemine eriti keele omandamise algetappidel (Hallap & Padrik, 2024). Need vead on sarnased ÜK KP laste vigadele. Vead võivad tuleneda vähesest keelega kokkupuutest või sisendi kvaliteedist. Madalama kvaliteediga sisend, mis on ebajärjekindel või piiratud, võib mõjutada nii sõnavaralisi oskusi kui ka tekitada raskusi morfosüntaksi omandamisel (Unsworth, 2016). Kuid vead võivad tuleneda ka esimese keele mõjust (Meir jt, 2016; Hallap & Trasberg, 2024), kuna SUK KK lapse arenenum emakeel mõjutab märgatavalt teise keele omandamist (Kohnert, 2010). Laps saab toetuda uue keele omandamisel osaliselt enda emakeele reeglitele ja grammatilistele struktuuridele (Armon-Lotem, 2014; Hallap & Trasberg, 2024). Valdkondades, kus kahe keele morfoloogia sarnaneb, on selline esimese keele mõju positiivne ja aitab kaasa kiiremale keeleoskuse kujunemisele nõrgemas keeles (nt on vene-eesti kakskeelsetele lastele lihtne ühildada omadus- ja nimisõna, kuna keeled sarnanevad selles osas; Padrik jt, 2022). Blom jt (2013) on välja selgitanud, et pöördsõnade muutmisel saavad paremini hakkama need kakskeelsed lapsed, kelle dominantkeeles on rikkalikum pöörete süsteem. Kui aga keeled on väga erinevad, põhjustab esimese keele mõju ainult kakskeelsetele iseloomulike vigade ilmnemist. Grammatikas võivad need vead sageli ilmneda näiteks süntaksis ebatavalise sõnajärjena või morfoloogias vale vormi kasutamisel (Hallap & Trasberg, 2024; Paradis, 2003). Armon-Lotemi (2014) sõnul saab KK EK lapse vigu seletada sellega, et ta peab pidevalt valima kahe erineva keelesüsteemi vahel, samas erinevalt keelepuudega lastest ei pruugi ekslikult valitud valed vormid olla alati lihtsamad.

Kakskeelsete keelepuudega ja kakskeelsete eakohase arenguga laste vigade võrdlus

KK KP ja KK EK vigu on võrreldud erinevate keelte puhul ning leitud, et neid kahte rühma saab omavahel eristada grammatiliste vigade kvantiteedi ning enamiku autorite tulemuste alusel ka vigade kvaliteedi põhjal (Abed Ibrahim & Hamann, 2017; Boerma jt, 2017; Castilla-Earls jt, 2021; Guasti jt, 2021; Meir jt, 2016). Kõikides allpool kirjeldatud uuringutes ilmnes KK KP lastel KK EK lastega võrreldes oluliselt rohkem vigu ja nad said testides märgatavalt madalamad tulemused.

Taha ja kaasuurijate (2021) sihtrühmaks olid araabia-inglise KK EK ja KK KP lapsed. Selgus, et mõlema rühma vead olid sarnased ning rühmad eristusid oluliselt ainult vigade hulga poolest. Mõlema rühma peamisteks vigadeks oli morfeemide ärajätmine või asendamine ning funktsioonisõnade ärajätmine. Samas toovad autorid välja, et üks veatüüp oli siiski iseloomulikum just KK KP rühmale ning KK EK rühmas seda praktiliselt ei esinenud – KP lapsed jätsid lausest mitu elementi välja, mis viis lausekatkendi tekkimiseni.

Suurem osa autoritest siiski arvab, et kahe rühma vead erinevad ka kvalitatiivselt. Castilla-Earls (2021) jt uurisid hispaania-inglise KK EK ja KK KP lapsi ning leidsid, et keelepuudega lastel esines rohkem ärajätmis- kui asendamisvigu. Eriti ilmnes selline tendents kliitikumide (ingl *clitics;* lühikesed, rõhuta keeleüksused, mis ei esine iseseisvalt, vaid liituvad teise sõnaga, nt *ki-, gi*-järelliited, *ju*, *eks* jne) puhul. Lisaks täheldasid uurijad, et päris paljusid KK KP rühma laste vastuseid ei saanudki analüüsida, kuna lapsed jätsid üldse vastamata või oli nende vastus arusaamatu või teemaga mitte seotud. Morfeemide ärajätmist kui KP eristavat tunnust kakskeelsetel on välja toonud ka Boerma jt (2017). Autorid uurisid nimisõna mitmuse ning tegusõna kesksõna mineviku vormi moodustamist hollandi keelt teise keelena omandavatel kakskeelsetel lastel ning leidsid, et võrreldes KK EK lastega jätsid KK KP lapsed palju sagedamini ära tegusõna kesksõna tunnust tähistavat eesliidet. Guasti jt (2021) toovad välja, et itaalia keelt teise keelena omandavatel KK KP lastel oli võrreldes KK EK lastega rohkem tegusõnale eelneva objektpronoomeni ehk sihitisena kasutatava asesõna ärajätmist.

Abed-Ibrahim ja Hamann (2017) rõhutavad KK KP rühma iseloomuliku veana lihtlause moodustamist liitlause asemel. Uuringus osalenud araabia-inglise KK EK laste peamisteks vigadeks olid vale käändevormi kasutus ja temaatiliste rollide vahetamine lauses (*Ma näen klouni, keda kallistab viiking. Ma näen klouni, kes kallistab viikingit*.), mida saab seletada esimese keele mõjuga. Meir jt (2016), kes uurisid vene-heebrea kakskeelseid lapsi, toovad esile, et nende uurimuse alusel eristusid KK EK ja KK KP lapsed teineteisest vigade alusel. KK KP lastele oli iseloomulik side- ja eessõnade ärajätmine, *keda-mida*- küsilausete ja tingimuslausete lihtsustamine ning ka lausekatkendite esinemine. Autorite sõnul olid KK EK laste vead tingitud rohkem esimese keele mõjust (nt õige käändevormi valik, kuna dominantkeeles oli neil vaesem käänete süsteem). Esimesest keelest tulenevat mõju KK EK laste vigadele on välja toonud ka inglise-iiri KK EK lapsi uurinud Antonijevic (2017), kes mainib, et KK EK laste põhiliseks vigade allikaks oli inglise keelest tulenev mõju.

Eesti-vene kakskeelsete suktsessiivsete kakskeelsete laste vigu pole keegi varasemalt süsteemselt uurinud. Küll aga on leitud, et eesti keelt teise keelena õppijad teevad tihti

sihitiskäänete vigu (nt osastava asemel kasutatakse tihtipeale omastavat). Lisaks esineb vigu *-ma-* ja *da*-tegevusnime kasutamisel, kuna vene keeles neid vorme ei eristata. Õppijal on keeruline omandada mitmuse osastava käändevormi lõpuvariante ja umbisikulist tegumoodi. Lisaks on raske eristada sise- ja väliskoha käändeid ning astmevahelduslike tüvede õige kasutamisoskuse kujunemine võtab aega (Hallap ja Padrik, 2024).

Eelnevalt väljatoodud uuringud tõestavad, et KK KP ja KK EK laste grammatilisi vigu on võimalik eristada nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt. KK KP lastel esineb oluliselt rohkem grammatiliste vormide ja struktuuride lihtsustamist, samal ajal kui KK EK laste vead on tihti seletatavad esimese keele mõjuga.

Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Kakskeelsete laste keeleoskuse hindamine on seoses elanikkonna mitmekeelsuse kasvuga logopeedide töös nii maailmas kui ka Eestis üha aktuaalsem. Seetõttu pakub grammatikavigade analüüs olulist lisainfot nii keelepuude diagnostikas kui ka sekkumise kavandamisel.

Käesoleva uurimistöö **eesmärgiks** on välja selgitada KK EK ja KK KP rühmadele iseloomulikud vead lausete järelekordamisel.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist püstitati järgmised **uurimisküsimused:**

1. Mille poolest erinevad KK EK ja KK KP laste vead lausete järelekordamisel eesti keeles?

Hüpotees 1: KK KP lastel esineb rohkem käändelõppude ja sõnade ärajätmisi, lausestruktuuride lihtsustamist ning lausekatkendeid (Meir ja Armon-Lotem, 2017; Meir jt, 2016; Padrik jt, 2022; Taha jt, 2021).

2. Mille poolest erinevad KK EK ja KK KP vead lausete järelekordamisel vene keeles?

Hüpotees 2: KK KP lastel esineb rohkem ees- ja sidesõnade ja grammatiliste morfeemide ärajätmist, lausestruktuuride lihtsustamist ning lausekatkendeid (Meir, 2018; Meir ja Armon-Lotem, 2017; Meir jt, 2016; Padrik jt, 2022; Taha jt, 2021).

3. Millised vead on iseloomulikud KK KP lastele nii eesti kui vene keeles?

Metoodika

Valim

Käesoleva uurimistöö sihipärase valimi moodustavad kaks rühma: 30 vene-eesti KK EK last ja 30 vene-eesti KK KP last vanuses 4a 6k–6a 11k. Valimisse kuuluvad lapsed on omandanud eesti keelt suktsessiivselt ning on eesti keelega kokku puutunud vähemalt kaks aastat, kuna selle aja jooksul peaks kakskeelne laps omandama teises keeles suhtluskeele taseme (Padrik & Hallap, 2020). Valimi moodustamiseks pöörduti Eesti lasteaedade juhtkondade ja logopeedide poole, kes aitasid leida sobivaid lapsi. Teave lapse arengulise keelepuude olemasolu või puudumise kohta saadi lasteaedade logopeedide käest. KP puudumist kontrolliti ka venekeelse LJT sooritamise edukuse abil, kus kogu testi sooritamise edukus lapse emakeeles pidi olema üle 80%, et keelepuude kahtlus välistada. 14 valimisse kuuluvat last olid algse info põhjal määratud KK EK rühma, aga kuna nad said madalad tulemused nii eesti- kui venekeelses testis, liigitati nad ümber keelepuudega lasteks. Üks laps, kes oli algselt määratud KK KP rühma, viidi üle KK EK rühma, kuna testitulemused mõlemas keeles olid eakohased.

Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati lausete järelekordamise testi (LJT). Vene keeles testimiseks kasutati Natalia Meiri ja Sharon-Armon Lotemi poolt loodud LiTMUS - Russian - Short testi versiooni. Eestikeelne LJT on üks osa KaLaKe-se testikogumikust, mille autoriteks on Virve-Anneli Vihman, Marika Padrik ja Merit Hallap. Testi valitud laused on piisavalt pikad, et vältida automaatset järelekordamist, kuid siiski jõukohased eakohase arenguga kakskeelsetele lastele. Lausete jõukohasust ja suutlikust eristada KP KK lapsi EK KK lastest on kontrollitud prooviuuringu käigus (Padrik jt, 2022). Mõlemas keeles sisaldavad testid lausemalle, mis on leitud olevat keelteüleselt keerulised keelepuudega laste jaoks: nt tingimuslause (*Kui tuba on korras, siis võib õue minna.*) ja alusega kõrvallause (*Lasteaias on poiss, kes oskab hästi laulda.*). Lisaks sisaldavad testid lausemalle, mis on just hinnatavas keeles rasked keelepuudega laste jaoks, kuid on jõukohased eakohase arenguga kakskeelsetele (Meir jt, 2016; Padrik jt, 2022). Nendeks on nt omajat väljendavad lihtlaused (nt *Täna on isal jalas uued kingad.*), umbisikulised laused (nt *Magustoit on lastel juba ära söödud.*) ja komplekssеid küsisõnu sisaldavad laused (nt *Millist looma lapsed puu otsas nägid?*). Nii eesti kui vene keeles koosneb test 30 lausest, kuid testid ei ole identsed. Eestikeelses testis on 10 erinevat lausestruktuuri, nende hulgas 7 lihtlause- ja 3 liitlausemalli.

Venekeelses testis on 11 erinevat lausestruktuuri, nende seas 5 lihtlausemalli ja 6 liitlausemalli.

Testimine toimub iga lapsega individuaalselt lasteaia ruumides. Eestikeelne test viiakse läbi veebis, täpsemalt EIS-i (Eksamite Infosüsteem) keskkonnas, venekeelne test aga Microsoft PowerPoint programmis. Mõlemad testid on animeeritud - see aitab hoida lapse tähelepanu ja motivatsiooni. Laps kuuleb lauset läbi arvuti kõlari ning peab seda valjult kordama. Kõik lapsed kuulevad lauseid samas järjekorras. Reeglina kuuleb laps lauset ainult üks kord, erandiks on juhud, kui uurija näeb, et laps ei korda lauset tähelepanu hajumise või mõne muu segava faktori tõttu. Uurija seletab esmalt lapsele mängu põhimõtet: *"Vaata, siin on üks huvitav arvutimäng! See on aardejaht. Karu läheb aaret otsima ja meie saame teda aidata! Iga kord, kui karu teeb sammu edasi, kuuled ühte häält. Sinu ülesanne on täpselt korrata seda, mida kuulsid. Kui sa seda teed, saab karu edasi liikuda. Aita karu ja kui ta aarde leiab, saad ka sina kingituse. Hakkame mängima!"* Järelekordamist proovitakse esmalt kahe näidislause abil veendumaks, et laps on aru saanud, mida temalt oodatakse. Testi käigus julgustab ja motiveerib uurija last vaatamata lapse vastuste õigsusele ning vajadusel korraldab mõne puhkepausi. Kui testimise käigus selgub, et lapse jaoks on rohkem kui 10 stiimulit üle jõu käivad, tuleb testimine lõpetada. EIS-i keskkond salvestab lapse vastused automaatselt helifailina. Venekeelse testi läbiviimise protseduur on sama, kuid erinevalt EIS-i keskkonnas läbiviidavast testist salvestatakse venekeelse testi puhul lapse vastused diktofonile. Pärast testi sooritamist peavad hindajad transkribeerima lapse valed vastused. Andmeid kogusid peamiselt üliõpilased projekti KaLaKe raames (koordineerib Adele Vaks). Uuringul on TÜ eetikakomitee kooskõlastus (otsuse number 382/T-9). Uuringus osalenud laste vanemad andsid kirjaliku nõusoleku laste testimiseks.

Andmeanalüüs

Testimisel saadud andmete analüüsimisel kasutati MS Exceli ja JASP andmeanalüüsi tarkvaraprogramme. Esmalt määrati testi sooritamise edukuse protsendi väljaarvutamiseks iga lause eest punktiskoor. Täpsemalt vt kodeerimisjuhenditest (lisa 1; lisa 2). 3 punkti sai laps lause veatu järelekordamise eest, 2 punkti ühe vea puhul, 1 punkti 2–3 vea puhul ja 0 punkti rohkem kui 4 vea puhul. Lisaks määrati iga lause puhul ka leksikaalsete vigade hulk, mis kanti koos üldskooriga Microsoft Exceli tabelisse. Järgnes lauses tehtud grammatiliste vigade kodeerimine. Eestikeelne vigade kodeerimissüsteem (vt lisa 3) loodi KaLaKe testikomplekti meeskonna poolt (Padrik, Vaks, Vihman). Venekeelse kodeerimise aluseks võeti algselt Meir

(2016) loodud süsteem. Töö tegemise käigus aga selgus, et on vaja põhjalikumat kodeerimisalust ning seega lisati andmete põhjal (esinenud vigade alusel) uusi veatüüpe ning täiendati Meir´i süsteemi (vt lisa 4). Mõlema rühma puhul kasutati topeltkodeerimist vähemalt 10% ulatuses, et tagada hindajatevaheline reliaablus. Kodeerijate hinnangute vastavust hinnati eraldi üldskooride ja veatüüpide lõikes. Eestikeelse testi puhul oli üldskooride kokkulangevus 95,2% ning veatüüpide osas 80,7%. Venekeelses testis oli üldskooride kokkulangevus 96,4% ning veatüüpide puhul 88,9%. Ebakõlade tekkimisel vaadati vead korduvalt üle ning koostöös juhendajaga leiti sobivaim variant. Kodeeritud andmeid analüüsiti JASP andmeanalüüsi programmis. Esiteks koostati programmis sagedustabelid, kuhu kanti väärtuste (vigade) esinemise sagedus arvudena. Lisaks analüüsiti ka leksikaalsete vigade hulka, kuna need on tihedalt seotud grammatikaga, mõjutades lauseloomet. Tulemuste varieeruvuse kirjeldamiseks kasutati keskmisi ning standardhälbeid. Seejärel võrreldi rühmade summaarseid punktiskoore ja arvutati välja kogu testi sooritamise edukuse protsent. Veatüüpide sageduse võrdlemiseks ning kahte rühma eristavate vigade leidmiseks kasutati Mann-Whitney U-testi.

Tulemused

Käesolevas magistritöös võrreldi 31 KK EK ja 28 KK KP lapse eestikeelses ja venekeelses LJT-s tehtud vigu. Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, mille poolest erinevad KK EK ja KK KP laste vead lausete järelekordamisel eesti ja vene keeles ning millised vead on iseloomulikud KK KP rühma lastele mõlemas keeles.

Testide sooritamise edukuse võrdlus

Analüüsis ilmnesid erinevused kahe rühma soorituste vahel: KK EK lapsed said nii eesti- kui ka venekeelses testis KK KP lastega võrreldes märgatavalt paremad tulemused. Eestikeelse testi sooritamise edukus ehk õigete vastuste osakaal oli KK EK lastel 68%, KK KP lastel vaid 35% (vt tabel 1). Venekeelse testi sooritasid KK EK lapsed hästi – nende soorituse edukus oli 92%, mis näitab, et test oli eakohase arenguga lastele kerge. Keelepuudega laste puhul oli venekeelse testi soorituse edukus 52%, mis on küll kõrgem kui nende edukus eesti keeles, kuid siiski suhteliselt madal. Õigete vastuste arvu varieeruvus oli nii eesti kui ka vene keeles kõrgem KK KP rühmas.

Tabel 1. Eesti- ja venekeelse lausete järelekordamise testide sooritamise edukus

	KK EK õigete vastuste keskmine (SD)	**KK EK testi sooritamise edukuse%**	**KK KP õigete vastuste keskmine (SD)**	**KK KP testi sooritamise edukuse%**
Eestikeelne test	14,9 (9,1)	68%	5,2 (4,4)	35%
Venekeelne test	24,3 (3,5)	92%	8,9 (5,1)	52%

Märkus: maksimaalne vastuste arv ühes testis oli 30

Mõlemas keeles sisaldasid testid nii liht- kui ka liitlausestruktuure. Järgnevas analüüsis analüüsitakse struktuure eraldi. Kuna liht- ja liitlausestruktuure oli vene- ja eestikeelses testis erineval määral, siis ei kasutata tulemuste võrdluses keskmisi näitajaid, vaid protsente.

Tabel 2. Testide sooritamise edukus liht- ja liitlausestruktuurides (%)

Eestikeelne test	**Lihtlaused**	**Liitlaused**
KK EK	68%	68%
KK KP	37%	33%
Venekeelne test		
KK EK	95%	88%
KK KP	58%	45%

Märkus: Edukuse % näitab õigete vastuste osakaalu liht- ja liitlausestruktuurides

KK EK lapsed kordasid eesti keeles liht- ja liitlauseid järele võrdse edukusega; vene keeles osutus liitlausete järelekordamine lihtlausetega võrreldes pisut raskemaks (vt tabel 2). KK KP rühmal oli mõlemas keeles lihtlausete järelekordamine edukam kui liitlausete puhul.

Vead lausete järelekordamisel eesti keeles

Kõige enam esines mõlemal rühmal nii liht- kui ka liitlausetes leksikaalseid vigu; lihtlausetes olid sagedased morfoloogilised vead ning liitlausetes olid ülekaalus struktuurivead. Liitlausete puhul keskenduti lausestruktuurile ning morfoloogiavigu ei kodeeritud eraldi, vaid käsitleti struktuurivigadega lõimitult.

Tabel 3. Lasterühmade võrdlus veatüüpide alusel eestikeelses testis

Veatüübid lihtlausete kordamisel	**KK EK M (SD)**	**KK KP M (SD)**	**p**
Leksikaalsed vead	7,87 (5,65)	13,04 (4,84)	< ,001*
Struktuurivead	2,83 (2,34)	3 (1,87)	0,529
Lausekatkend	1,39 (2,5)	3,43 (3,88)	0,006*
Sõnajärjevead	0,36 (0,61)	0,5 (0,88)	0,598

Morfoloogiline lihtsustamine	2,81 (3,34)	2,36 (1,97)	0,793
Morfoloogiline asendamine	4,84(3,87)	4,97 (3,34)	0,642
Muu	1,42 (2,61)	5,36 (4,81)	< ,001*
Vastamata	0	0,32 (0,61)	
Veatüübid liitlausete kordamisel			
Leksikaalsed vead	4,71 (4,36)	10,93 (5,51)	< ,001*
Struktuurivead:			
Õige või agrammatiline lihtlause	0,19 (0,54)	0,96 (1,17)	0,001*
Sidend puudub või vale	1,29 (1,44)	2,25 (1,38)	0,007*
Sidend õige, agrammatilised osalaused	1,51 (1,50)	1,29 (1,38)	0,609
Lausekatkend	0,59 (1,17)	0,82 (1,28)	0,486
Muu	0,41 (0,92)	1,82 (2,01)	< ,001*
Vastamata	0,03 (0,18)	0,07 (0,262)	0,51

Märkus siin ja edaspidi: KK EK – kakskeelsed eakohase arenguga lapsed, KK KP – kakskeelsed keelepuudega lapsed, M – keskmine, SD - standardhälve, * - statistiliselt oluline erinevus

Lihtlausete puhul eristasid kaheksast veatüübist kolm lasterühmi statistiliselt oluliselt: *leksikaalsed vead, lausekatkendid* ja *muu* (vt tabel 3). KK KP laste vastustes esines KK EK lastega võrreldes oluliselt sagedamini lausekatkendeid ehk tugevalt elliptilisi lausungeid (nt *Rongil pehmed* pro *Rongil on pehmed sinised istmed; hommikul sööb* pro *Mida söövad väikesed koerad hommikul?*) (KK EK M = 1,39; KK KP M = 3,43; p = 0,006). Suurim erinevus rühmade vahel ilmnes veatüübi *muu* puhul, mille alla liigitati vead, mis ei sobitunud ühegi teise veatüübi alla: lause oli semantiliselt või hääldusliku nii tugevasti moonutatud, et analüüs oli keeruline või võimatu; nt *Pesu poiss valged kingad* pro *Täna on isal jalas uued kingad*). KK KP lastel esines neid vigu oluliselt rohkem KK EK lastega võrreldes (KK EK M = 1,42; KK KP M = 5,36; p <,001). Morfoloogilisi lihtsustamisi (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *jänes* pro *jänesel*; *saa* pro *saada*) ja morfoloogilisi asendusi (nt *joonistas* pro *joonistab*; *söönud* pro *söödud*) esines mõlemas rühmas sarnasel määral.

Liitlausete analüüsis ilmnes, et seitsmest veatüübist neli eristasid rühmi omavahel (vt tabel 3). Erinevalt lihtlausetest osutusid eristavateks struktuurivead, mille alla liigitusid liitlause asendamised õige või agrammatilise lihtlausega ning sidendi ärajätmised või vale sidendi kasutamised, mis muutsid lausemalli. Rohkem esines mõlemal rühmal just sidendi

ärajätmist või muutmist (KK EK M = 1,51; KK KP M = 2,25; nt *Toas on tugitool, eile katki pro Toas on tugitool, mis läks eile katki*; *Onu ütles, mis buss läks katki* pro *Onu ütles, et buss läks katki*), harvem esines lihtlause moodustamist (KK EK M = 0,19; KK KP M = 0,96; nt *Üks kass armastab kalad* pro *Laps teab, et kassid armastava kala*). Mõlemat tüüpi vigu tegid KK KP lapsed oluliselt rohkem kui KK EK lapsed.

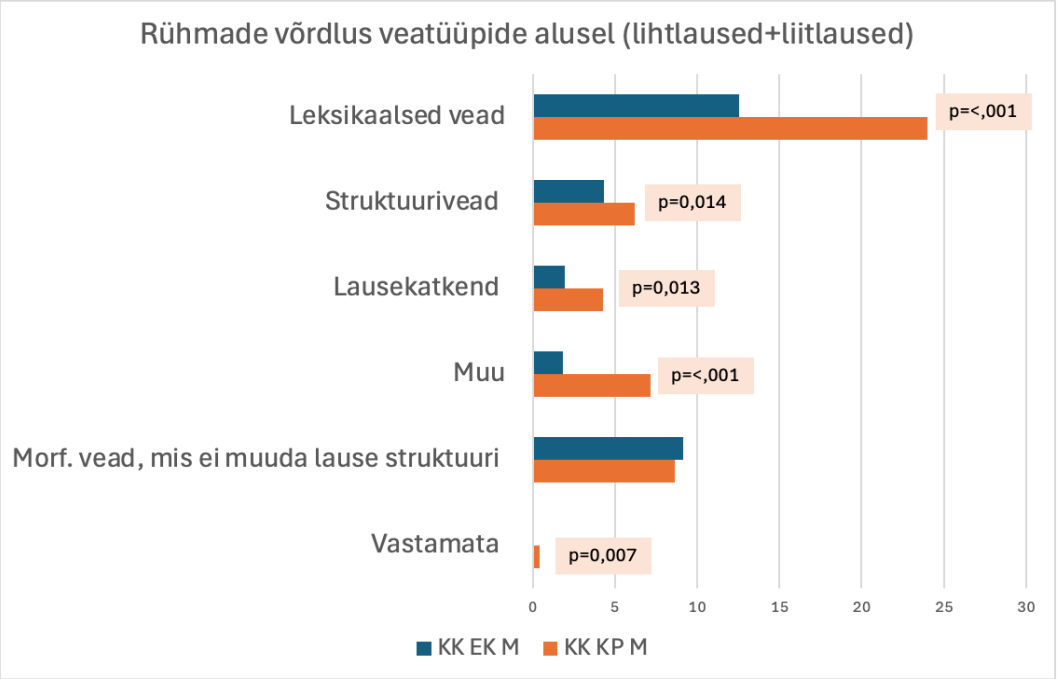
Järgmisena summeeriti liht- ja liitlausestruktuuride sarnased veatüübid: *leksikaalsed vead, lausekatkendid, vastamata* ja *muu*. *Struktuurivigade* alla koondusid lihtlausete sihtstruktuuri muutmised (nt küsilause asemel väitlause) ning liitlausete asemel lihtlausete moodustamine ja sidendite ärajätmised või muutmised. Lihtlausete veatüübid *morfoloogiline lihtsustamine* ning *morfoloogiline asendamine* liideti kokku liitlause veatüübiga *sidend õige, kuid agrammatilised või morfoloogiliselt muudetud osalause(d)* ja loodi veatüüp *morfoloogiavead, mis ei muuda lause struktuuri.*

Tabel 4. Lasterühmade võrdlus veatüüpide alusel eestikeelses testis lausestruktuuride üleselt (lihtlaused + liitlaused)

Veatüübid	**KK EK M (SD)**	**KK KP M (SD)**	**p**
Leksikaalsed vead	12.56 (9,4)	23,97 (9,1)	< ,001*
Struktuurivead	4,32 (3,51)	6,21 (2,77)	0,014*
Lausekatkend	1,97 (3,58)	4,26 (4,95)	0,013*
Muu	1,84 (3,43)	7,18 (6,56)	< ,001*
Morfoloogiavead, struktuur õige mis ei muuda struktuuri	9,16 (7,33)	8,61 (4,83)	0,670
Vastamata	0,03 (0,18)	0,39 (0,69)	0,007*

Koondatud veatüüpide analüüsis osutusid kõik veatüübid rühmi eristavateks, v.a veatüüp *morfoloogilised vead, mis ei muuda lause struktuuri* (vt tabel 4, joonis 1).

Joonis 1. Rühmade võrdlus veatüüpide alusel eestikeelses testis (lihtlaused+liitlaused)

Vead lausete järelekordamisel vene keeles

Nii liht- kui liitlausete puhul eristasid kõik veatüübid kahte rühma omavahel – KP lapsed tegid eakohastega võrreldes oluliselt rohkem vigu (vt tabel 5).

Tabel 5. Lasterühmade võrdlus veatüüpide alusel venekeelses testis

Veatüübid lihtlausete kordamisel	**KK EK M (SD)**	**KK KP M (SD)**	**p**
Leksikaalsed vead	1.13 (1,33)	6.71 (2,83)	< ,001*
Struktuurivead	0,29 (0,46)	2,86 (1,74)	< ,001*
Lausekatkend	0,03 (0,18)	0,77 (1,42)	< ,001*
Sõnajärjevead	0	0,27 (0,6)	
Morfoloogiline lihtsustamine	0,52 (0,81)	4,64 (2,9)	< ,001*
Morfoloogiline asendamine	0,62 (0,8)	2,57 (2,08)	< ,001*
Muu	0	1,57 (2,24)	
Vastamata	0	0,11 (0,42)	
Veatüübid liitlausete kordamisel			
Leksikaalsed vead	2,03 (2,04)	11,25 (5,67)	< ,001*
Struktuurivead:			
Õige või agrammatiline lihtlause	0,06 (0,25)	0,64 (1,06)	0,004*
Sidend puudub või vale	1,1 (1,1)	3,54 (2,5)	<,001*
Sidend õige, agrammatilised osalaused	0,87 (0,89)	2,43 (1,69)	<,001*

Lausekatkend	0	0,57 (1,07)
Muu	0	1 (1,66)
Vastamata	0	0,11 (0,41)

KK EK lapsed tegid vene keeles vigu väga vähe, nii liht- kui ka liitlausete puhul domineerisid leksikaalsed vead. Liitlausete puhul kerkisid KK EK rühmal teiste veatüüpidega võrreldes esile ka üksikud struktuurivead, kas sidendi ärajätmine või vale sidendi kasutamine.

KK KP lastel esines kõige enam leksikaalseid vigu. Lihtlausetes domineerisid morfoloogiavead ning liitlausetes struktuurivead. KK EK lastega võrreldes esines KK KP lastel märgatavalt rohkem morfoloogilist lihtsustamist (KK EK M = 0,52; KK KP M = 4,64; p = <,001) ja asendamist (KK EK M = 0,52; KK KP M = 2,57; p = <,001). KK KP lapsed lihtsustasid vorme sagedamini (nt *stupila* pro *nastupila*; eessõna *ot* ärajätmine küsisõna *kakoi* eest) kui asendasid grammatilisi morfeeme (*sdelali* pro *sdelal*; *rasserdilsja* pro *serdilsja*) (M = 4,64 > M = 2,47). Raskused morfoloogiaga ilmnesid KK KP lastel ka liitlausetes, kus nad võisid moodustada küll õige sihtstruktuuri, kuid osalaused olid morfoloogiliselt agrammatilised või muudetud (M = 2,43). Rõhutamist väärib, et liitlausete puhul morfoloogiavigu eraldi ei analüüsitud, neid esines ka siis, kui lause oli struktuurilt vale. Sarnaselt eestikeelsele testile, esines KK KP lastel struktuurivigu rohkem liitlausetes, kuid erinevalt eestikeelse testi tulemustest eristasid struktuurivead rühmasid mõlema lausetüübi puhul.

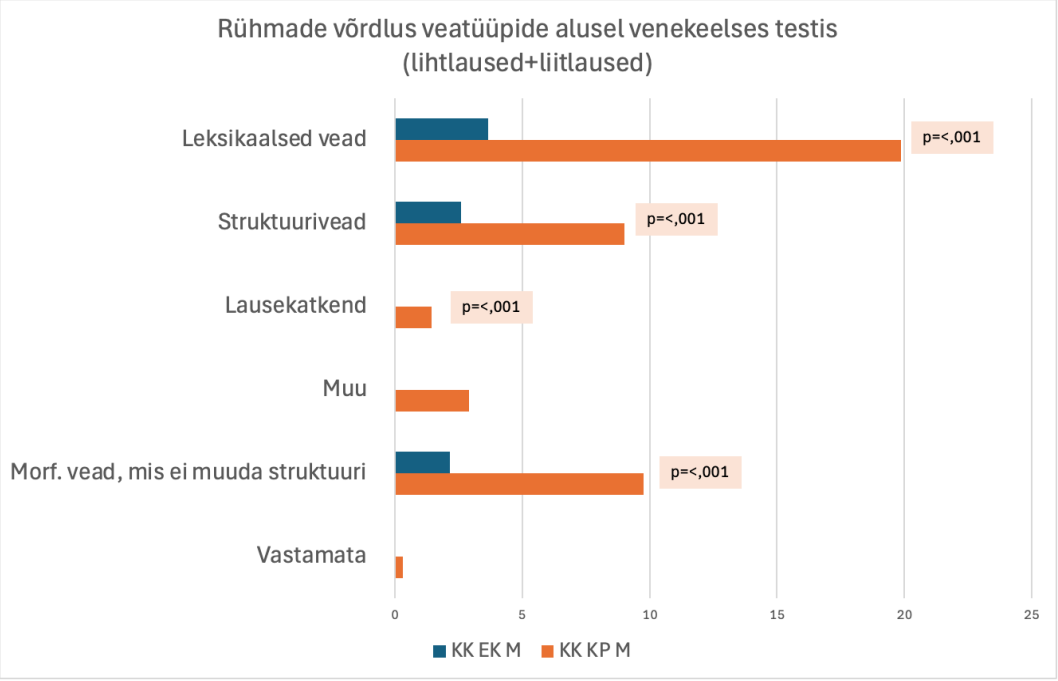
Pärast sarnaste veatüüpide summeerimist lausestruktuuride üleselt (liht- ja liitlaused) selgus, et erinevalt eestikeelsest testist, kus morfoloogilised vead kahte laste rühma omavahel ei eristanud, eristas venekeelne test rühmasid kõikide veatüüpide lõikes.

Tabel 6. Lasterühmade võrdlus veatüüpide alusel venekeelses testis (lihtlaused + liitlaused)

Veatüübid	**KK EK M (SD)**	**KK KP M (SD)**	**p**
Leksikaalsed vead	3,65 (3,03)	19,86 (8,02)	< ,001*
Struktuurivead	2,58 (1,91)	9 (4,36)	< ,001*
Lausekatkend	0,03 (0,18)	1,43 (2,5)	< ,001*
Muu	0	2,89 (4,29)	
Morfoloogiavead, mis ei muuda struktuuri	2,16 (1,88)	9,75 (4,26)	<,001*
Vastamata	0	0,29	

Leksikaalsed vead olid venekeelses testis, nagu ka eestikeelses, kõige sagedasemaks veatüübiks mõlema rühma laste seas (KK EK M = 3,65; KK KP M = 19,86; p < ,001). Koondatud veatüüpide jaotusest ilmnes, et mõlemas rühmas järgnesid leksikaalsetele vigadele sageduselt struktuurivead ning morfoloogilised vead, mis ei muutnud lause sihtstruktuuri (vt joonis 2). Kuigi see tulemus sarnaneb eestikeelsete andmetega, oli eesti keeles siiski morfoloogiavigu struktuurivigadega võrreldes märgatavalt rohkem, venekeelses testis aga esines mõlemat veatüüpi nii KK EK kui KK KP rühmas suhteliselt võrdselt. Kui eestikeelses testis ei ilmnenud morfoloogiliste vigade osas rühmade vahel olulist erinevust ja neid esines KK EK rühmas isegi pisut enam, siis vene keeles tegid keelepuudega lapsed eakohaste lastega võrreldes morfoloogiavigu oluliselt rohkem (KK EK M = 2,16; KK KP M = 9,75; p = <,001). Eestikeelsete andmetega võrreldes esines KK KP rühmas märgatavalt vähem lausekatkendeid ning vastuseid, mis liigitusid veatüübi *muu* alla; KK EK rühmas neid vigu ei esinenud, samuti ei jäetud kordagi vastamata.

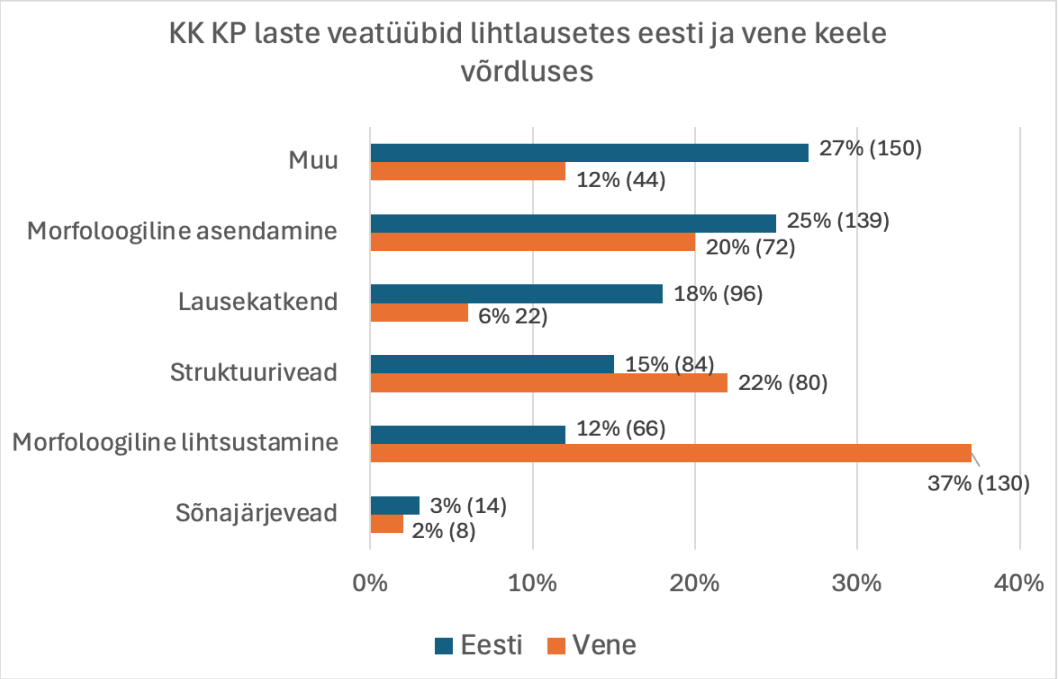
Joonis 2. Rühmade võrdlus veatüüpide alusel venekeelses testis (lihtlaused+liitlaused)

Keelepuudega laste vead eesti ja vene keeles

KK KP rühma vigade võrdlemiseks eesti- ja venekeelses testis liideti veatüüpide kaupa (liit- ja lihtlausetes eraldi) kokku kõik tehtud vead ning seejärel arvutati välja iga veatüübi protsentuaalne osakaal kõikide vigade koguarvust. Leksikaalsed vead jäeti analüüsist välja, et keskenduda morfosüntaktilistele vigadele.

Joonis 3. KK KP laste veatüübid lihtlausetes eesti ja vene keele võrdluses

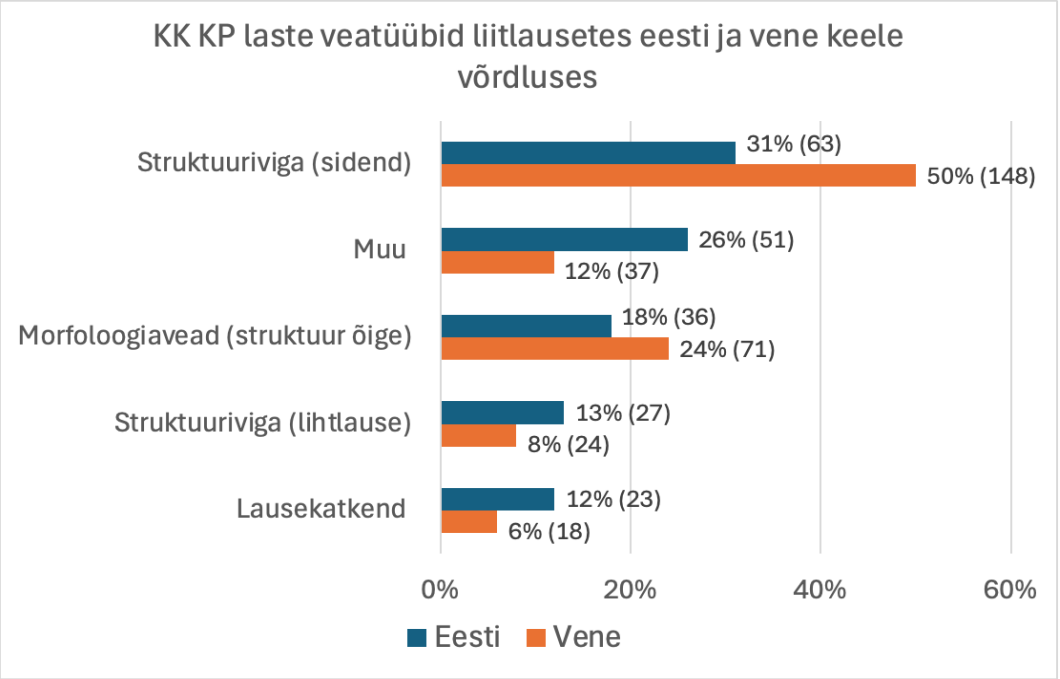

Märkus: lihtlausetes tehtud vigade koguarv eesti keeles – 549, lihtlausetes tehtud vigade koguarv vene keeles – 356; sulgudes vigade absoluutarv

Lihtlausete puhul joonistub eesti ja vene keeles KK KP laste vastustes välja natuke erinev muster (vt joonis 3). Eestikeelses testis oli kõige suurem osakaal vigadel, mis liigitati kategooriasse *muu*, sellele järgnes morfoloogiline asendamine ja lausekatkendidVenekeelses testis domineerisid aga morfoloogilise lihtsustamise vead, millele järgnesid struktuurivead ja morfoloogiline asendamine. Lausekatkendid ja veatüüp *muu* esinesid vene keeles eesti keelega võrreldes oluliselt harvemini.

Liitlausete puhul on mõlemas keeles kõige sagedasem veatüüp sidendi ärajätmine või vale sidendi kasutamine, vene keeles on küll nende vigade osakaal suurem (50% vs 31%) (vt joonis 4). Sarnaselt lihtlausetele on ka liitlausetes eestikeelses testis KK KP laste üheks suure osakaaluga veatüübiks kategooria *muu*, samas kui vene keeles on selle veatüübi osakaal väiksem (25% vs 12%). Morfoloogiliste vigade osakaal on mõlemas keeles küllaltki sarnane, eristudes vähem kui teised veatüübid. Sarnaselt lihtlausetele esineb KK KP rühmas vene keeles lausekatkendeid protsentuaalselt vähem kui eesti keeles.

Joonis 4. KK KP laste veatüübid liitlausetes eesti ja vene keele võrdluses

Märkus: eesti keeles liitlausetes tehtud vigade koguarv – 200, vene keeles liitlausetes tehtud vigade koguarv – 298; sulgudes vigade absoluutarv

Üldistatult võib öelda, et KP lastele on mõlemas keeles iseloomulik eksimine morfoloogias: eesti keeles on sagedasem vormide asendamine, vene keeles lihtsustamine. Sidendi ärajätmine või vale sidendi kasutamine liitlausetes on samuti keelepuudega lastele omane viga, mis peegeldab nende laste raskusi keerukamate struktuuridega sõltumata keelest. Lisaks võib esile tõsta lausekatkendid ning vastused, mis koondusid veatüübi *muu* alla, mis on iseloomulikud just KP lastele, kuna KK EK lapsed selliseid vigu vene keeles ei teinud.

Arutelu

Käesolevas uurimistöös analüüsiti vene-eesti KK EK ja KK KP laste poolt lausete järelekordamisel tehtud vigu. Töö eesmärgiks oli leida erinevused kahe rühma vigades eesti ja vene keeles ning tuua esile mõlemas keeles esinevad KK KP lastele iseloomulikud vead. Kõne- ja keelevigadel on logopeedilises diagnostikas oluline roll: nende analüüs võimaldab tuvastada omandamata või puudulikke keelelisi osaoskusi ja/või alusmehhanisme.

Rühmade tulemuste võrdlus eesti keeles

Esimese uurimisküsimusega sooviti teada saada, kuidas erinevad KK EK ja KK KP laste vead eestikeelses testis. Sarnaselt teistes keeltes tehtud uuringutega (Abed Ibrahim & Hamann, 2017; Boerma jt, 2017; Castilla-Earls jt, 2021; Meir jt, 2016) eristusid rühmad eestikeelses testis teineteisest nii grammatiliste kui ka leksikaalsete vigade kvantiteedi

poolest: KK KP lapsed tegid lausete järelekordamisel KK EK lastega võrreldes oluliselt rohkem vigu nii liht- kui ka liitlausete puhul. Veatüübid olid mõlemal rühmal sarnased. Lähtudes antud uurimistöö fookusest, mis on suunatud grammatiliste vigade analüüsile, püstitati hüpotees, et KK KP lastel esineb KK EK rühmaga võrreldes rohkem käändelõppude ja sõnade ärajätmisi, lausestruktuuride lihtsustamist ning lausekatkendeid (Armon-Lotem, 2014; Meir ja Armon-Lotem, 2017; Meir jt, 2016; Padrik jt, 2022; Taha jt, 2021). Kooskõlas varasemate uuringute tulemustega (Meir jt, 2016; Taha jt, 2021) leidis kinnitust, et keelepuudega lapsed jätavad sõnu rohkem ära. See ilmnes eriti selgelt just sidesõnade ärajätmises liitlausetes. Sõnade ärajätmine kui keelepuudega lastele iseloomulik tunnus ilmneb ka selles, et KK KP rühmas esines märkimisväärselt rohkem lausekatkendeid, kus lausest oli ära jäetud nii palju sõnu, et terviklikku süntaktilist struktuuri edasi ei antud. Toetudes teadmistele keeletöötlusvõime olemuse kohta (Marinis & Armon-Lotem, 2015), võib arvata, et sõnade ärajätmine tuleneb ühelt poolt sellest, et keelepuudega lapse püsimälus puuduvad vajalikud leksikaalsed tähendused. Teisalt on ka verbaalse töömälu maht piiratud – laps ei suuda lauset töödeldes kõiki sõnu korraga meelde jätta, mistõttu osa võib lihtsalt kaduma minna. Sidesõnade ärajätmine on tihedalt seotud ka lapse süntaktiliste oskustega: sidendid on grammatilised sõnad, mida õpitakse kasutama koos vastava lausemalliga. Kuna keelepuuetega lastel on liitlausemallide omandamisega raskusi, siis avaldub see sidendite ärajätmises lausete järelekordamisel.

Käesoleva uurimistöö tulemused kinnitavad, et KK KP lastel esineb KK EK lastega võrreldes sagedamini lausestruktuuri lihtsustamist ning et see veatüüp eristab rühmi omavahel. Eksimused lause struktuuri taastamisel tulid eestikeelses testis keelepuudega lastel paremini esile just liitlausete puhul. Abed-Ibrahimi ja Hamanni (2017) uuringus toodi esile, et KK KP rühmale on iseloomulik lihtlause moodustamine liitlause asemel. Käesolevas uuringus esines seda viga samuti, aga eestikeelses testis oli keelepuudega laste seas sagedasem hoopis sidendi ärajätmine või asendamine, mille tulemusel anti lause sisu edasi muud tüüpi (enamasti lihtsamat tüüpi) liitlausega. Üheks põhjuseks võib olla vigade klassifitseerimise erinevus kahes uuringus: käesolevas uurimistöös käsitleti sidendi puudumist ja liitlause sisu edasiandmist kahe lihtlausega, mille vahel oli suulises kõnes mikropaus, agrammatilise liitlausena. Teisalt võis tulemuste erinevust mõjutada ka testide raskusastme erinevus keelte vahel – võimalik, et eestikeelses testis olid jõukohasemad lausestruktuurid, mille sisu suutsid lapsed liitlausena edasi anda, kuigi kasutasid selleks teistsugust struktuuri. Leidis kinnitust, et keelepuudega lastel esineb raskusi keerukamate lausekonstruktsioonide omandamisel, kuna need nõuavad lihtlausetega võrreldes suuremat

keelelist sisendit ning nende laste piiratud keeletöötlusvõime muudab sellise sisendi töötlemise keerulisemaks (Marinis & Armon-Lotem, 2015; Padrik jt, 2022). Ehkki struktuurivead lihtlausetes ei eristanud eestikeelses testis rühmi omavahel, ei saa järeldada, et KK KP lastel polnud üldse raskusi lihtlause struktuuride taastamisel. Lihtlaused olid lühemad kui liitlaused, mistõttu ei tulnud keelepuudega laste raskused lihtlausete puhul alati selgelt esile: kui laps ei olnud veel omandanud sobivat lausemalli või esines raskusi selle moodustamisega, võis see viia nii mitme olulise elemendi ärajätmiseni, et tulemusena liigitus vastus juba lausekatkendi alla, mida struktuuriveaks ei loetud.

Võttes aluseks eelnevad uuringud (Blom jt, 2013; Boerma jt, 2017; Castilla-Earls jt, 2021; Taha jt, 2021), mis on näidanud, et morfoloogiline lihtsustamine (käänd- ja pöördsõna morfeemide ärajätmine, algvormi kasutus) on keelepuudega lastele iseloomulik ja eakaaslastest eristav tunnus kõnes, püstitati hüpotees, et KK KP lastel esineb KK EK lastega võrreldes rohkem morfoloogilist lihtsustamist ning et ka KP laste rühmasiseselt esineb lihtsustamist rohkem kui asendamist. Hüpotees leidis kinnitust vene keeles, kuid mitte eesti keeles, kus tulemused olid isegi vastupidised: morfoloogilist asendamist esines KK KP rühmas rohkem kui lihtsustamist ning eakohaste lastega võrreldes esines nii lihtsustamist kui asendamist peaaegu võrdsel määral. Taha jt (2021), kes uurisid araabia-inglise KK EK ja KK KP lapsi, leidsid sarnaselt käesolevale uuringu tulemustele, et mõlema rühma peamiste vigade hulgas oli morfeemide ärajätmine või asendamine ning et nende vigade alusel ei olnud võimalik rühmi omavahel eristada. Tulemust, et lasterühmad ei eristunud eesti keeles morfoloogilise lihtsustamise alusel, võib seletada asjaoluga, et paljud keelepuudega laste vastused liigitusid veatüüpide *muu* ja *lausekatkend* alla, mille puhul ei olnud võimalik täpsemalt morfoloogiat analüüsida. Lisaks olid KK EK rühmas väga varieeruvad tulemused, mis näitab, et selles rühmas oli palju erineva keeleoskusega lapsi. Vaatamata sellele, et valimisse valitud lapsed pidid olema kokku puutunud eesti keelega vähemalt kahe aasta jooksul, oli sisendi kvantiteet ja kvaliteet ikkagi kõikidel lastel erinev. Ebapiisav või piiratud keeleline sisend võis tekitada raskusi just käändsõnamorfoloogia omandamisel, kuna see on eesti keeles keeruline ning tulemusena võisid KK EK laste rühma tulemused sarnaneda KK KP laste tulemustega.

KK KP lastele iseloomulikuks veaks oli ka lausekatkendite moodustamine, mis on seletatav keele töötlemise võime puudulikkusega. Lisaks esines KK KP laste rühmas palju vastuseid, mida ei olnudki võimalik või oli väga raske analüüsida (liigitusid veatüübi *muu* alla) – sellist suundumust on toonud välja ka Castilla-Earls (2021) enda uuringus. Osaliselt oli selliste vastuste esinemine tingitud sellest, et KK KP rühmas olid mitmetel lastel

väljendunud häälduslaskused, mis takistas morfoloogiliste vormide või kogu lapse vastuse analüüsi. Selline tulemus on ootuspärane, kuna peaaegu kõikidel keelepuudega lastel esineb erinevas ulatuses häälduslaskuleeme ning eelkoolieas on sageli just need grammatiliste raskuste kõrval oluliseks keelepuude avaldumise vormiks (Gillam jt, 2021; Padrik & Hallap, 2020). Kohati aga ei olnud asi mitte hääldluses, vaid kogu lause kordamine oli piiratud keeletöötlusvõime tõttu lapsele lihtsalt üle jõu käiv ning laps hakkas "leiutama" midagi täiesti uut. Mõnikord meenutas vastus juhuslikest sõnadest koosnevat jada ning võis sisaldada täiesti arusaamatuid sõnu. Kokkuvõtlikult võib öelda, et KK KP laste reaktsioon üle jõu käiva lause järelekordamisele oli erinev: väike osa lapsi jättis üldse vastamata, mõned kordasid järele ainult ühe või paar meeldejäänud sõna ning oli lapsi, kes püüdes midagi öelda, moodustasid segase sisuga lause, mida ei olnud võimalik analüüsida.

KK EK lastel esines teiste veatüüpidega võrreldes kõige rohkem leksikaalseid vigu, mis osutavad sõnavara piiratusele. Arvestades, et testi olid valitud teadlikult suure esinemissagedusega sõnad, võib oletada, et raskused tulenesid eesti keeles saadava sisendi piiratusest. KK EK raskused morfoloogiaga on ootuspärased, arvestades eesti keele keerulist käändsõnamorfoloogiat. Struktuurivead viitavad sellele, et osad keerulisemad liitlausemallid ei olnud veel kõikidel KK EK lastel täielikult omandatud ning lihtlausete puhul võisid struktuurivead olla tingitud raskusest mõne keerukama vormiga, mida struktuur eeldas (nt umbisikuline vorm, saav kääne). KK EK iseloomulikeks vigadeks on peetud näiteks astmevahelduslike tüvede valet kasutamist, *-ma* ja *–da* tegevusnimede segistamist ja mitmuse osastava käände lõpuvariantides eksimist (Hallap & Padrik, 2024). Käesolevas uurimistöös kasutusel olev kodeerimissüsteem ei võimaldanud teha detailset morfoloogilist analüüsi.

Kokkuvõttes võib öelda, et eestikeelsete lausete järelekordamisel olid KK KP lastele iseloomulikud vead lausestruktuuride lihtsustamine (sh sidesõnade ärajätmine), lausekatkendite moodustamine ning tugevasti moonutatud lausete moodustamine (veatüüp *muu*). Rühmad ei erinenud teineteisest morfoloogiavigade, sh morfoloogilise lihtsustamise alusel.

Rühmade tulemuste võrdlus vene keeles

Teise uurimisküsimusega taheti välja selgitada, kuidas erinevad KK EK ja KK KP rühmade vead venekeelses testis. Hüpoteesiks seati, et KK KP lastel esineb KK EK lastega võrreldes rohkem ees- ja sidesõnade ning grammatiliste morfeemide ärajätmist, lausestruktuuride lihtsustamist ning lausekatkendeid (Meir, 2018; Meir ja Armon-Lotem, 2017; Meir jt, 2016; Padrik jt, 2022; Taha jt, 2021). Selgus, et kaks lasterühma erinesid dominantkeeles selgelt nii vigade koguhulgas kui ka kõigi veatüüpide kvantiteedi alusel. Sarnaselt eestikeelse testi

tulemusele leidis ka vene keeles kinnitust oletus, et KK KP lastel esineb rohkem sõnade ärajätmisi. KK KP laste leksikaalsete vigade kõrgem esinemissagedus viitab sõnavara piiratusele ka laste emakeeles. Kinnitust leidis ka hüpotees, et morfoloogilist lihtsustamist esineb KK KP lastel rohkem: vene keeles tõusis hästi esile morfoloogilise lihtsustamine ülekaal asendamisega võrreldes, mis on kooskõlas ka varasemate uuringute tulemustega (Boerma jt, 2017; Castilla-Earls jt, 2021; Meir jt, 2016). Ehkki eesti keelega võrreldes esines KK KP lastel lausekatkendeid ning vigu, mis liigitusid kategooria *muu* alla, vähem, näitab nende esinemine, et ka emakeeles väljendub keelepuudega laste keeletöötlusvõime puudulikkus selliste vigade kaudu. Kuna neid vigu ei esinenud KK EK lastel vene keeles, võib selliseid vigu pidada oluliseks diagnostiliseks tunnuseks keelepuude tuvastamisel laste dominantkeeles.

KK EK lapsed said venekeelses testis kõrged tulemused, mis kinnitab testi jõukohasust ja sobivust. KK EK laste vigade hulgas domineerisid sõnade ärajätmised või asendamised. Kuna ka venekeelses testis kasutati suure esinemissagedusega sõnu, mis ei tohiks olla eakohase arenguga lastele keerulised, tuleb siiski märkida, et osaliselt võib selline tulemus olla tingitud vigade kodeerimissüsteemi eripärast. Nimelt liigitati liitlauses sidendi asendamine samuti leksikaalseks veaks ning suur osa KK EK leksikaalsetest asendustest oligi seotud sidendite kasutusega liitlausemallides (nt väga tüüpiline oli sidendi *kotoryi* asendamine sidendiga *kakoi*, mis on häälduslikult lihtsam ning semantiliselt sarnase tähendusega). KK EK laste teatavad raskused liitlause konstruktsioonidega tähendavad, et osad testi valitud liitlausemallid võivad olla keerukad isegi eakohase arenguga lastele ning pole ilmselt selles vanuses veel kõikidel lastel täielikult omandatud (valimis olid lapsed vanusevahemikus 4;6–6;11). Võimalik ka, et selliste sidendite eristamine on häälduslikult keeruline laste jaoks ja akustiliselt keeruline transkribeerijate jaoks (täpsemalt alusega või sihitisega kõrvallausete sidendid: nt eristada *kotoraja* vs *kotoruju* rõhuta lõpusilpi võib-olla kuulmise teel keeruline.)

Keelepuudega laste vead lausete järelekordamisel keelteüleselt

Kolmanda uurimisküsimusega sooviti teada saada, millised vead on iseloomulikud KK KP rühmale nii eesti kui vene keeles. Mõlemas keeles osutus KK KP lastele iseloomulikuks veaks lausestruktuuride lihtsustamine ning sellega seoses esines neil palju ka sidesõnade ärajätmist. Võib järeldada, et lausestruktuuride lihtsustamine on keelepuudega lastele iseloomulik ja avaldub sõltumata keelest.

Keelepuudega kakskeelsetele lastele osutus mõlemas keeles iseloomulikuks ka lausekatkendite moodustamine. Lisaks oli KK KP lastele omane vastuste andmine, mis liigitusid veatüübi *muu* alla. Mõlemat viga võib pidada keelepuudega lastele iseloomulikuks tunnuseks mõlemas keeles, samas KK EK lastel emakeeles neid veatüüpe ei esinenudki. Küll aga oli nende vigade osakaal teiste vigadega võrreldes eesti ja vene keeles natuke erinev. KK KP laste eestikeelses testis lihtlausete järelekordamisel oli *muu* kõige suurema osakaaluga veatüüp ning ka liitlausete analüüsis oli selle vea osakaal teiste vigadega võrreldes märkimisväärne. Vene keeles aga oli selle vea osakaal teiste vigadega võrreldes väiksem. Võib järeldada, et kui keelepuudega laps satub olukorda, kus lisaks keeletöötlusvõime piiratusest tingitud raskusele lisandub veel teise keele vähene valdamine, suureneb lausete järelekordamisel tõenäosus anda vastuseid, mis on arusaamatud, kontekstivälised või muul moel raskesti analüüsitavad. Laps üritab järelekordamise ülesannet, mis talle üle jõu käib, lihtsalt kuidagi täita.

Morfoloogiline lihtsustamine ei osutunud keelteüleselt keelepuudega lastele omaseks. Kui vene keeles oli morfoloogiline lihtsustamine tõepoolest KK KP rühma eristavaks veaks, siis eesti keeles KK KP lapsed pigem asendasid grammatilisi morfeeme. Kuigi vene keel sarnaneb eesti keelega käänete süsteemi poolest, on keeled siiski erinevad, mis võib olla üheks selgituseks. Nimelt esines vene keeles palju lihtsustamisvigu, mis seisnesid eessõnade nagu *в*, *на*, *от* ja *у* ärajätmises. Need on foneetiliselt lühikese kestusega ja keelepuudega laste jaoks raskemini eristatavad, arvestades nende puudulikku foneemikuulmist. Eesti keeles sõna lõppu liituvad morfeemid aga võivad olla lapsele lihtsamini tajutavad. Kui süveneda põhjalikumalt varasematesse uuringutesse keeltes, kus morfeemide ärajätmist on peetud keelepuudele iseloomulikuks tunnuseks, võib välja tuua, et enamasti ei peeta silmas selliseid lõpumorfeeme, mida eesti keeles sõna tüvele liidetakse. Näiteks hispaania keeles (Castilla-Earls jt, 2021) on küll pöördsõnadel lõpumorfeemid, kuid käändsõnadel mitte. Hollandi keeles (Boerma jt, 2017) tuuakse välja just kesksõna tunnust tähistava eesliite ärajätmist, itaalia keeles (Guasti jt, 2021) tegusõnale eelneva objektpronoomeni ehk sihitisena kasutatava asesõna ärajätmist, mis on ka eraldiseisev grammatiline sõna. Hallap jt (2014), kes uurisid ÜK KP ja KK EK lapsi eesti keeles, toovad küll välja, et ÜK KP rühmale oli iseloomulikum tunnuste ärajätmine, aga siiski ei olnud see erinevus KK EK rühmaga võrreldes statistiliselt oluline. Lisaks toovad Hallap jt (2014) välja, et mõlemale rühmale oli iseloomulikum just vormide asendamine, mis ühtib käesoleva uurimistöö eestikeelse testi

tulemustega. Võib järeldada, et eesti keeles esinevate lõpumorfeemide ärajätmine ei ole nii selgelt keelepuudega lastele iseloomulik tunnus, võrreldes eesliidete ja eessõnade ärajätmisega teistes keeltes.

Uuringu piirangud ja tugevused

Käesolevas uurimistöös esines ka mitmeid piiranguid, mida tuleb tulemuste tõlgendamisel arvesse võtta. Esiteks on valimi suurus antud uurimistöös ikkagi suhteliselt väike (31 EK KK ja 28 KK KP last), mis piirab tulemuste üldistatavust kogu vene-eesti kakskeelsete laste populatsioonile. Käesolevas töös töötati välja originaalne vigade kodeerimissüsteem, sest varasematest uuringutest (Abed Ibrahim & Hamann, 2017; Meir jt, 2016; Taha jt, 2021) ei olnud võtta head eeskuju. Kodeerimissüsteemi piloteeriti väikese valimi baasil, kuid käesoleva töö tulemused näitavad, et see vajaks täiendamist. Seda kinnitab ka mõnevõrra madal hindajatevaheline reliaablus, mis veatüüpide määramisel jäi vahemikku 80–88%. Üldskooride puhul oli topeltkodeerimise kokkulangevus pigem hea (üle 90%). Kodeerimissüsteemis esines mõningid ebaselgusi. Näiteks lausekatkendit ei loetud struktuuriveaks, mis võis jätta mulje, et KP lastel pole probleeme lihtlause struktuuridega; kohati oli raske otsustada, mida täpselt liigitada kategooria *muu* alla ehk mis hetkest pole lause analüüsimine enam mõistlik. Käesolevas töös kasutatud kodeerimissüsteem ei keskendunud detailsele morfoloogilisele analüüsile (morfoloogiavigu analüüsiti lihtlausetes, kuid liitlausete puhul võeti morfoloogiavigu arvesse vaid osaliselt). Leksikaalsete vigade puhul ei eristatud sõnade ärajätmisi ja asendamisi, samuti arvestati liitlausetes nii sidendi ärajätmist kui ka asendamist ühe kategooriana. Analüüs toimus üldistatult liht- ja liitlausemallide kaupa, mitte üksikute lausemallide kaupa (nt tingimuslaused, sihitislaused, rindlaused jne). Võimalik, et täpsem analüüs (veatüüpide suurem eristamine) ja analüüs lausemallide kaupa võimaldaks leida KK lastele eesti keeles raskusi valmistavad konstruktsioonid ja iseloomulikud vead (sh keeltevahelisest mõjust tingitud vead). Käesolevas töös kasutati lihtsamat kodeerimissüsteemi piiratud aja tõttu, sest täpsem analüüs teinuks kogu andmeanalüüsi keerukamaks ja aeganõudvamaks. Analüüsi üksikute konstruktsioonide kaupa on varem teinud Tereštšuk (2022), Fil (2021) ja Voitk (2021), kes keskendusid enda magistritöödes just struktuuridele, jättes kõrvale vigade analüüsi.

Silmas tuleb pidada sedagi, et tegemist on testide – lausete järelekordamise käigus – saadud materjaliga. Testides ei kajastu kõik keeles esinevad struktuurid ja need ei näita üheselt lapse spontaanse kõne oskusi ja selles esinevaid vigu.

Vaatamata eelnevalt välja toodud piirangutele annab käesolev magistritöö arvestatava panuse vene-eesti kakskeelsete laste keelepuude diagnostikasse. Varasemalt pole taolist vigade analüüsi tehtud ning töö käigus loodud vigade klassifitseerimise süsteem saab olla aluseks edasistele uuringutele. Seda tuleb küll täpsustada ja täiendada, kuid juba praegu toob see esile üldised tendentsid, mis aitavad eristada KK KP lapsi KK EK lastest.

Oluline on märkida, et käimas on rahvusvaheline koostöö, mille raames analüüsitakse erinevates keeltes LJT-s tehtavaid grammatikavigu nii üks- kui ka kakskeelsetel lastel. Tänu ühtsetel põhimõtetel loodud testidele on võimalik tulemusi keelte ja riikide vahel usaldusväärselt võrrelda. Sellesse koostöösse on kaasatud ka vene-eesti kakskeelsed lapsed.

Antud magistritöö praktiline väärtus seisneb eelkõige selles, et leitud tulemused/vead aitavad logopeedidel paremini keelepuuet kakskeelsetel lastel tuvastada ning vigade tundmine toetab ka tõenduspõhist logopeedilist sekkumist. Edaspidi võiks täpsustada ja ühtlustada vigade kodeerimissüsteemi. Uuring tuleks läbi viia suurema valimiga ning uuringutes saadud info teha kättesaadavaks töötavatele spetsialistidele.

Tänusõnad

Tänan magistritöö juhendajat Marika Padrikut toetuse ja olulise panuse eest töö valmimisel. Suur tänu ka kaastudengitele Grethe Juhkasonile ja Eliisa Krubergile, kes tegelesid topeltkodeerimisega. Lisaks tänan kogu KaLaKe projekti meeskonda, kes kogusid uuringu jaoks andmeid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kristina Maria Morozov /allkirjastatud digitaalselt

Kuupäev: 21.05.2025

Kasutatud kirjandus

Abed Ibrahim, L., & Hamann, C. (2017). Bilingual Arabic-German and Turkish-German Children With and Without Specific Language Impairment: Comparing Performance in Sentence and Nonword Repetition Tasks. In *Proceedings of the 41st Annual Boston University Conference on Language Development. Somerville, MA: Cascadilla Press* (pp 1–17).

Antonijevic, S., Durham, R., & Ní Chonghaile, I. (2017). Language performance of sequential bilinguals on an Irish and English sentence repetition task. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 7, 359–393.

Antonijevic-Elliott, S., Lyons, R., O'Malley, M. P., Meir, N., Haman, E., Banasik, N., ... & Fitzmaurice, Y. (2020). Language assessment of monolingual and multilingual children using non-word and sentence repetition tasks. *Clinical Linguistics & Phonetics*, *34*(4), 293–311.

Armon-Lotem, S. (2014). Between L2 and SLI: Inflections and prepositions in the Hebrew of bilingual children with TLD and monolingual children with SLI. *Journal of Child Language*, *41*(1), 3–-33.

Armon-Lotem, S. (2018). 30. SLI in bilingual development: How do we approach assessment? In E. Dattner & D. Ravid (Eds.), *Handbook of Communication Disorders* (pp 617–642). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9781614514909-031

Armon-Lotem, S., & Meir, N. (2016). Diagnostic accuracy of repetition tasks for the identification of specific language impairment (SLI) in bilingual children: Evidence from Russian and Hebrew. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *51*(6), 715–731. https://doi.org/10.1111/1460-6984.12242

Bishop, D. V. (2006). What causes specific language impairment in children? *Current Directions in Psychological Science*, *15*(5), 217-221.

Bishop, D. V., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., Catalise‐2 Consortium, Adams, C., ... & house, A. (2017). Phase 2 of CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *58*(10), 1068–1080.

Blom, E., de Jong, J., Orgassa, A., Baker, A., & Weerman, F. (2013). Verb inflection in monolingual Dutch and sequential bilingual Turkish–Dutch children with and without SLI. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *48*(4), 382–393. https://doi.org/10.1111/1460-6984.12013

Boerma, T., Wijnen, F., Leseman, P., & Blom, E. (2017). Grammatical morphology in monolingual and bilingual children with and without language impairment: The case of Dutch plurals and past participles. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, *60*(7), 2064–2080. https://doi.org/10.1044/2017_JSLHR-L-16-0351

Castilla-Earls, A., Pérez-Leroux, A. T., Fulcher-Rood, K., & Barr, C. (2021). Morphological errors in Spanish-speaking bilingual children with and without developmental language disorders. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, *52*(2), 497–511. https://doi.org/10.1044/2020_LSHSS-20-00017

Conti-Ramsden, G. (2003). Processing and linguistic markers in young children with specific language impairment (SLI). *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, *46*(5), 1029–1037.

Ebert, K. D. (2020). Language sample analysis with bilingual children: Translating research to practice. *Topics in Language Disorders*, *40*(2), 182–201. https://doi.org/10.1097/TLD.0000000000000209

Fleckstein, A., Prévost, P., Tuller, L., Sizaret, E., & Zebib, R. (2018). How to identify SLI in bilingual children: A study on sentence repetition in French. *Language Acquisition*, *25*(1), 85–101.

Gillam, S. L., Holbrook, S., & Kamhi, A. G. (2021). Developmental Language Disorder. In J. S. Damico, N. Müller, & M. J. Ball (Eds.), *The Handbook of Language and Speech Disorders* (1st ed., pp 171–191). Wiley.

Grimm, A., & Schulz, P. (2014). Specific language impairment and early second language acquisition: The risk of over-and underdiagnosis. *Child Indicators Research*, *7*, 821–841.

Grosjean, F. (2013). Bilingualism: A short introduction. *The Psycholinguistics of Bilingualism*, *2*(5).

Guasti, M. T., White, M. J., Bianco, G., Arosio, F., Camilleri, B., & Hasson, N. (2021). Two clinical markers for DLD in monolingual Italian speakers: what can they tell us about second language learners with DLD?. *Clinical Linguistics & Phonetics*, *35*(9), 829–846.

Hallap, M., & Padrik, M. (2019). Simultaanse kakskeelsusega 3- ja 4-aastaste laste grammatilised oskused eesti keeles. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat*, 15, 35–52. https://doi.org/10.5128/ERYa15.03

Hallap, M., Padrik, M., & Raudik, S. (2014). Käändevormide kasutamise oskus eakohase arenguga vene-eesti kakskeelsetel ning spetsiifilise kõnearengu puudega ükskeelsetel lastel. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat*, 10, 73–90. https://doi.org/10.5128/ERYa10.05

Hallap, M., & Padrik, M. (2024). *Juhendmaterjal muukeelse/mitmekeelse õppija oskuste ja õpikeskkonna hindamiseks.* Loetud aadressil: https://rajaleidja.ee/wp-content/uploads/2024/03/Mitmekeelne-oppija_juhends.pdf

Hallap, M. & Trasberg, K. (2024). Mitmekeelsus ja -kultuurilisus. P. Häidkind (toim) & P. Soodla (toim), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine* (lk 578–602). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hamann, C., & Abed Ibrahim, L. (2017). Methods for identifying specific language impairment in bilingual populations in Germany. *Frontiers in Communication*, *2*, 16.

Haridus- ja Teadusministeerium. (s.a.). *Eestikeelsele haridusele üleminek.* https://www.hm.ee/uleminek

Jacobson, P. F., & Walden, P. R. (2013). Lexical diversity and omission errors as predictors of language ability in the narratives of sequential Spanish–English bilinguals: A cross-language comparison. *American Journal of Speech-Language Pathology*, *22*(3), 554–565.

Kohnert, K. (2010). Bilingual children with primary language impairment: Issues, evidence and implications for clinical actions. *Journal of Communication Disorders*, *43*(6), 456–473.

Komeili, M., & Marshall, C. R. (2013). Sentence repetition as a measure of morphosyntax in monolingual and bilingual children. *Clinical Linguistics & Phonetics*, *27*(2), 152–162.

Leonard, L. B. (2014). Specific language impairment across languages. *Speech and Language Impairments in Children*, 115–129.

Leonard, L. B. (2017). *Children with specific language impairment*. MIT press.

Marinis, T., & Armon-Lotem, S. (2015). Sentence repetition. *Assessing multilingual children: Disentangling Bilingualism from Language Impairment*, *13*, 95–124.

Marinis, T., Armon-Lotem, S., & Pontikas, G. (2017). *Language impairment in bilingual children: State of the art 2017. Linguistic Approaches to Bilingualism, 7 (3–4), 265–276.*

Meir, N. (2018). Morpho-syntactic abilities of unbalanced bilingual children: A closer look at the weaker language. *Frontiers in Psychology*, *9*, 1318.

Meir, N., & Armon-Lotem, S. (2017). Delay or deviance: Old question—New evidence from bilingual children with specific language impairment (SLI). In *Proceedings of the 41st annual Boston University Conference on Language Development* (pp 495–508).

Meir, N., Walters, J., & Armon-Lotem, S. (2016). Disentangling SLI and bilingualism using sentence repetition tasks: The impact of L1 and L2 properties. *International Journal of Bilingualism*, *20*(4), 421–452.

Moradi, H. (2014). An investigation through different types of bilinguals and bilingualism. *International Journal of Humanities & Social Science Studies*, *1*(2), 147–154.

Padrik, M., & Hallap, M. (2020). Mitmekeelne erivajadusega õpilane koolis. RITA-RÄNNE projekt.https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/kasiraamat_mitmekeelne_erivajadusega_opila ne_koolis.pdf

Padrik, M., Vihman, V. A., & Fil, O. (2022). Identifying developmental language disorders in bilingual children: a pilot study for developing an Estonian sentence repetition task. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, *10*(2), 305–333.

Paradis, J. (2005). Grammatical morphology in children learning English as a second language. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, *36*(3), 172–187.

Paradis, J. (2007). Bilingual children with specific language impairment: Theoretical and applied issues. *Applied psycholinguistics*, *28*(3), 551–564.

Paradis, J., Crago, M., Genesee, F., & Rice, M. (2003). French-English bilingual children with SLI: How do they compare with their monolingual peers? *Journal of Speech Language and Hearing Research*, *46*(2), 404–404.

Riches, N. G. (2012). Sentence repetition in children with specific language impairment: An investigation of underlying mechanisms. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *47*(5), 499–510.

Seeff-Gabriel, B., Chiat, S., & Dodd, B. (2010). Sentence imitation as a tool in identifying expressive morphosyntactic difficulties in children with severe speech difficulties. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *45*(6), 691–702.

Statistikaamet. (2021). *Rahvaloendus. 76% Eesti rahvastikust oskab mõnda võõrkeelt.* https://stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-76-eesti-rahvastikust-oskab-monda-voorkeelt

Taha, J., Stojanovik, V., & Pagnamenta, E. (2021). Sentence repetition as a clinical marker of developmental language disorder: Evidence from Arabic. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, *64*(12), 4876–4899.

Thordardottir, E., & Brandeker, M. (2013). The effect of bilingual exposure versus language impairment on nonword repetition and sentence imitation scores. *Journal of Communication disorders*, *46*(1), 1–16.

Unsworth, S. (2016). *Quantity and quality of language input in bilingual language development*. American Psychological Association.

Lisad

Lisa 1. Kodeerimisjuhend eestikeelses testis

Varasemate katsete põhjal teistes keeltes kodeerime laste vastuseid kahe skooriga: **õigsus**, vahemikus 0–3 ja **leksikaalsete vigade arv**. Täpsuse skooriga loodame paremini tuvastada gruppidevahelisi erinevusi, kuid see nõuab kodeerijalt tähelepanelikkust ja hoolt. Leksikaalsete vigade arv tuvastab sõnavara raskusi ja aitab lahti mõtestada täpsuse skoori tulemusi. Eriti kakskeelsete laste puhul on sõnavara oskus oluline tegur, mis võib mõjutada testi tulemust.

1. **Täpsuse skoor vahemikus 0–3**. Selle skoori arvutamiseks tuleb kokku lugeda kõik erinevused/vead. Vigadeks loetakse:
   - Sõnade asendused
   - Sõnade ärajätmine
   - Sõnajärje muutmine
   - Sõnavormi vale kasutus.

NB! Vt allpool, milliseid vigu ei arvestata.

3 ... täpne kordus;
2 ... 1 viga/ erinevus;
1 ... 2-3 viga/ erinevust;
0 … 4+ viga/erinevust

2. **Leksikaalsed vead.** Võta stiimullause aluseks ja loe kokku sõnakasutuses esinevad vead. Iga sõna stiimullauses peaks vastama ühele sõnale vastuses. Loe kokku kõik puuduvad või asendatud sõnad.
   NB! Vale kääne või vale pööre ei loe leksikaalse veana. Sõnajärg ei lähe üldse arvesse.

NB! Veana EI lähe arvesse:

• Häädusvead: neid ei arvestata vigadena (nt häälikute asendused, lisamised, ärajätmised, silbistrukuuri lihtsustamine nii, et sõna tähendus ja grammatiline vorm on siiski arusaadav ja ei muutu), nt *hobane* pro *hobune*, *kühviga* pro *kühvliga, rõngita* pro *rõngata, hammustata* pro *hammustada, arma* pro *armsa, ob* pro *on*)
• Tüvevahelduse eksimused (nt *oskanud* pro *osanud*, *laulada* pro *laulda, kõnnis* pro *kõndis*)
• Sõnajärjevead, mis ei muuda tähendust (nt *oskab hästi laulda* > *oskab laulda hästi*)
• Eneseparandused, mis on seotud suulise kõne eripäradega (nt *Linnuke ei tahtnud…ei osanud hästi lennata* pro *Linnuke ei osanud hästi lennata*)
• Sõna lisamine nii, et lause struktuur ei muutu (nt *Lasteaias on poiss, kes oskab väga hästi laulda* pro *Lasteaias on poiss, kes oskab hästi laulda*)
• Hoidjakeele sõnade kasutamine, nt *jänku* pro *jänes; emme* pro *ema*;
• Sidendi lühendamine, *a* pro *aga*;
• Sidendi *ja* asendamine sidendiga *aga*;
• Küsisõna *mida* asendamine küsisõnaga *mis*

Lisa 2. Kodeerimisjuhend venekeelses testis

Varasemate katsete põhjal teistes keeltes kodeerime laste vastuseid kahe skooriga: **õigsus**, vahemikus 0–3 ja **leksikaalsete vigade arv**. Täpsuse skooriga loodame paremini tuvastada gruppidevahelisi erinevusi, kuid see nõuab kodeerijalt tähelepanelikkust ja hoolt. Leksikaalsete vigade arv tuvastab sõnavara raskusi ja aitab lahti mõtestada täpsuse skoori tulemusi. Eriti kakskeelsete laste puhul on sõnavara oskus oluline tegur, mis võib mõjutada testi tulemust.

1. **Täpsuse skoor vahemikus 0–3**. Selle skoori arvutamiseks tuleb kokku lugeda kõik erinevused/vead. Vigadeks loetakse:
   - Sõnade asendused
   - Sõnade ärajätmine
   - Sõnajärje muutmine
   - Sõnavormi vale kasutus.

NB! Vt allpool, milliseid vigu ei arvestata.

4 ... täpne kordus;
3 ... 1 viga/ erinevus;
1 ... 2-3 viga/ erinevust;
1 … 4+ viga/erinevust

2. **Leksikaalsed vead.** Võta stiimullause aluseks ja loe kokku sõnakasutuses esinevad vead. Iga sõna stiimullauses peaks vastama ühele sõnale vastuses. Loe kokku kõik puuduvad või asendatud sõnad.
   NB! Vale kääne või vale pööre ei loe leksikaalse veana. Sõnajärg ei lähe arvesse.

NB! Veana EI lähe arvesse:

• Häädusvead: neid ei arvestata vigadena (nt häälikute asendused, lisamised, ärajätmised, silbistrukuuri lihtsustamine nii, et sõna tähendus ja grammatiline vorm on siiski arusaadav ja ei muutu), nt *бат* pro *брат, хапету* pro *конфету, поцеровала* pro *поцеловала*
• Sõnajärjevead, mis ei muuda tähendust (*После обеда мальчики мыли посуду* pro *Мальчики мыли посуду после обеда*)
• Eneseparandused, mis on seotud suulise kõne eripäradega (nt *У какого мальчика мальчика было… сестра взяла краски?* pro *У какого мальчика сестра взяла краски?*)
• Sõna lisamine nii, et lause struktuur ei muutu (nt *Если брат скушает суп, бабушка пойдёт в магасин и купит много консет* pro *Если брат съест суп, бабушка купит конфеты*)
• Hoidjakeele sõnade kasutamine, nt *черепашку* pro *черепаху*
• Rindlausetes sidendi *и* asendamine sidendiga *а*

Lisa 3. Eesti lause- ja veatüübid

I. Lihtlause eitusega (3) NB! Eitussõna ei ärajätmine läks kirja leksikaalse veana. Struktuuriviga: jaatav kõne, küsilause	Vanaema ei küpseta täna pannkooke. Õige ka: Vanaema täna ei küpseta pannkooke. Vanaema täna pannkooke ei küpseta. Vanaema ei küpseta pannkooke täna. jms. Koerad ei tohi lapsi hammustada. Õige ka: Koerad lapsi hammustada ei tohi. jms. Linnuke ei osanud hästi lennata. Õige ka: Linnuke ei osanud lennata hästi. Linnuke hästi ei osanud lennata. jms. Vastusetüübid: · **viga 1_1 -** vastamata · **viga 1_2** - lausekatkend* (tugevalt elliptiline lausung; nt *vanaema ei küpseta pir...*) · **viga 1_3** - morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *ei küpse* pro *ei küpseta*; *pannkook* pro *pannkooke*) · **viga 1_4** - morfoloogiline asendamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine; nt *ei küpsetab* pro *ei küpseta*; *ei küpsetand*; *küpsetas* pro *ei küpseta*; *pannkoogi, pannkooki*, *pannkoogid jms* pro *pannkooke*) · **viga 1_5** - sõnajärg muudetud · **viga 1_6** - muu*** (kõik, mis ei mahu muude vigade all; lause tugevad semantilised ja/või häälduslikud moonutused, nt *Mängid üks sööb mängid pannkooki*)
II. Umbisikuline lause (3) Struktuuriviga: isikuline tegumood	Magustoit on lastel juba ära söödud. Õige ka: Magustoit on lastel juba söödud ära. Lastel on magustoit juba ära söödud. Magustoit on lastel ära söödud juba. jms Toas räägitakse vaikse häälega. Õige ka: Vaikse häälega räägitakse toas. Suvel mängitakse õues jalgpalli. Õige ka: Suvel õues mängitakse jalgpalli. Vastusetüübid: · **viga 2_1 -** vastamata · **viga 2_2 -** lausekatkend (*Magustoit on...Laste magustoit söödud. Magustoit sai söödud.*) · **viga 2_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *jalgpall* pro *jalgpalli*; *söö, sööd* pro *söödud*) · **viga 2_4** - morfoloogiline asendamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine; nt isikuline tgm umbisikulise asemel *söönud* pro *söödud*; *sõid ära* pro *ära söödud*; *Lapsed sõid ära magustoidu*; *magustoidud* pro *magustoit*; *lapsel, lapsi, lapsed* pro *lastel*)

	· **viga 2_5 -** sõnajärg muudetud (*Magustoit juba lastel on söödud. Magustoit lastel juba ära söödud on.*) · **viga 2_6 -** muu
III. Omadus- ja nimisõna ühildumine lihtlauses (3) Struktuuriviga: omadus- ja nimisõna ühildumine puudub (*suured sarved, armsa sõbraga, valge rõngata*)	Laps joonistab põdrale suured sarved. <u>Õige ka:</u> Laps joonistab suured sarved põdrale. Tüdruk mängis pargis armsa sõbraga. <u>Õige ka:</u> Tüdruk mängis armsa sõbraga pargis. Poiss ei uju ilma valge rõngata. · **viga 3_1 -** vastamata · **viga 3_2 -** lausekatkend · **viga 3_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *põdra* pro *põdrale*; *joonista* pro *joonistab*; *sarv* pro *sarved*; *suur sarved*) · **viga 3_4** - morfoloogiline asendamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine, nt *lapsed* pro *laps*; *põdrad* pro *põdrale*; *joonistas* pro *joonistab*; *joonistavad* pro *joonistab*; *laps joonistad*) · **viga 3_5 -** sõnajärjeviga (*Laps joonistab <u>suurele põdrale</u> sarved. Laps põdrale joonistab suured sarved.*) · **viga 3_6 -** muu (nt *iided oodud savad*)
IV. Keda/mida-küsilause (3) Struktuuriviga: väitlause (nt Väike koer hommikul sööb.)	Mida söövad väik(e)sed koerad hommikul? <u>Õige ka:</u> Mida väik(e)sed koerad söövad hommikul? Mida söövad hommikul väik(e)sed koerad? Mida väik(e)sed koerad hommikul söövad? Mida ostis vanaema lastele poest? (lubatud sõnajärjemuutused analoogselt eelmise lausega) Mida linnud kevadel otsivad? (lubatud sõnajärjemuutused analoogselt eelmise lausega) · **viga 4_1 -** vastamata · **viga 4_2 -** lausekatkend (*Koerad söövad*; *Hommikul sööb*; *Kutsu söögid*; *Mida söövad väikesed*; *Väikesed sööb koerad*) · **viga 4_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *koer* pro *koerad*; *hommik* pro *hommikul*; *väike koerad*; *mis* pro *mida*) · **viga 4_4** - morfoloogiline asendamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine, nt *hommikud* pro *hommikul*; *hommikust* pro *hommikul*; *sööb* pro *söövad*; *sööb väikesed koerad*)

	· **viga 4_5 -** sõnajärjeviga (nt *Mida söövad väikesed hommikul koerad?*) · **viga 4_6 -** muu (nt *Mina söön*; *Ma ei tea, mida sööb*)
V. Komplekssed küsisõnad (3) Struktuuriviga: väitlause (nt Lapsed nägid metsas looma.)	Millist looma lapsed puu otsas nägid? <u>Õige ka:</u> Millist looma lapsed nägid puu otsas? **Missugust** looma lapsed puu otsas nägid? **Mis** looma lapsed puu otsas nägid? Millise salli paneb laps kaela? <u>Õige ka:</u> Millise salli laps kaela paneb? Missuguse salli paneb laps kaela? Kellele meeldib pulgakommi süüa? <u>Õige ka:</u> Kellele meeldib süüa pulgakommi? Vastusetüübid: · **viga 5_1 -** vastamata · **viga 5_2 -** lausekatkend · **viga 5_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi või tagasõna ärajätmine, algvorm; küsisõna algvorm; nt *pulgakomm* pro *pulgakommi*; *otsas* ärajätmine *missugune/milline salli* pro *millise salli*) · **viga 5_4** - morfoloogiline asendamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine, küsisõna asendamine/moonutus; nt *otsa* pro *otsas*; *loomad* pro *looma*; *puuga, puul, puust, puu peal, puu juures pro puu otsas*; *nägis* pro *nägid*; *mida, millise, millest, kumb, milled* pro *millist*) · **viga 5_5 -** sõnajärjeviga (nt *Millist lapsed puu otsas looma nägid?*) · **viga 5_6 -** muu
VI. Sihitispõimlause (3) Struktuuriviga: lihtlause, muud tüüpi liitlause (sidend puudub või on vale)	Poiss teab, et õhtul peab hambaid pesema. <u>Õige ka:</u> Poiss teab, et peab õhtul hambaid pesema/peab pesema õhtul hambaid jne Laps teab, et kassid armastavad kala. Onu ütles, et buss läks katki. Vastusetüübid: · **viga 6_1 -** vastamata · **viga 6_2 -** lausekatkend · **viga 6_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (nt *Poiss peseb õhtul hambaid*; *Poiss peab õhtul hambaid pesema*; *Poiss teab hambaid pesema*) · **viga 6_4 -** sidend puudub või vale, osalaused agrammatilised või õiged (nt *Poiss teab, ka õhtul minema hambaid pesema. Poiss teab, hambad pesema ära*; *siis, mis, kui* pro *et*)

	· **viga 6_5 -** hõlmav konstruktsioon, õige sidend, kuid agrammatiline(sed) osalause(d) (*Poiss teab, et hambaid pesema ära.*) · **viga 6_6 -** muu
VII. Alusega kõrvallause (3) Struktuuriviga: lihtlause; muud tüüpi liitlause (sidend puudub või on vale)	Toas on tugitool, mis läks eile katki. <u>Õige ka:</u> Toas on tugitool, mis eile läks katki. Lasteaias on poiss, kes oskab hästi laulda. <u>Õige ka:</u> Lasteaias on poiss, kes hästi laulda oskab. See on kirju kass, kes püüdis rotti. <u>Õige ka:</u> See on kirju kass, kes rotti püüdis. Vastusetüübid: · **viga 7_1 -** vastamata · **viga 7_2 -** lausekatkend (*Tuletool ja katki*; *Mis läks katki.*) · **viga 7_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (nt *Tool läks katki*; *Kodus tugitool läks katki*; *Toas tugitool katki.*) · **viga 7_4 -** sidend puudub või vale (nt *Toas on tugitool, läks katki. Oli tugitool, läks katki. Toas on tugitool, eile katki. Toas on tugitool ja ta läks eile katki.*) · **viga 7_5 -** hõlmav konstruktsioon, õige sidend, kuid agrammatiline(sed) osalause(d) (*Toas on tugitool, mis katki. Toas tugitool, mis eile sai katki. Toas on tugitool, mis ta sai katki. Tugitool, mis läks eilses katki.*) · **viga 7_6 -** muu (*Mina ei teinud katki. Laps tooli katki saanud.*)
VIII. Tingimuslause (3) Struktuuriviga: lihtlause; muud tüüpi liitlause (sidend puudub või on vale)	Kui tuba on korras, (siis) võib õue minna. <u>Õige ka:</u> Kui tuba on korras, võib minna õue. Kui on tuba korras, siis võib minna õue. Lapsed söövad torti, (siis) kui lasteaias on pidu. Lapsed läh(e)vad kelgutama, (siis) kui lumi on maas. Vastusetüübid: · **viga 8_1 -** vastamata · **viga 8_2 -** lausekatkend · **viga 8_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (*Peol söövad lapsed torti.*) · **viga 8_4** - sidend puudub või vale, osalaused õiged või agrammatilised (nt *Tuba on korras ja lapsed lähevad õue. On tuba korras, võib õue minna*; *et* pro *siis*; *siis, et* pro *kui*)

	· **viga 8_5 -** hõlmav konstruktsioon, õiged sidendid, kuid agrammatiline(sed) osalause(d) · **viga 8_6 -** muu
IX. Omajat väljendav lihtlause (3) Struktuuriviga: **omaja** ja **omatav** puuduvad (mõlemad peavad olema, teised lauseliikmed pole olulised)	Täna on isal jalas uued kingad. <u>Õige ka:</u> Täna isal on jalas uued kingad. Täna isal on uued kingad jalas. Isal on täna jalas uued kingad.) Jänesel on hallid kõrvad ja valge saba. <u>Õige ka:</u> Jänesel on valge saba ja hallid kõrvad. Rongil on pehmed sinised istmed. <u>Õige ka:</u> Rongil on sinised pehmed istmed. Rongil on pehmed ja sinised istmed. · **viga 9_1 -** vastamata · **viga 9_2 -** lausekatkend (*Täna isa...*; *Täna kingad...Uued issil...*) · **viga 9_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *isa jalas* pro *isal jalas*; *rong* pro *rongil*; *uus kingad*) · **viga 9_4** - morfoloogiline asendamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine; nt *jalad* pro *jalas*; *issit* pro *isal*; *jalga* pro *jalas*; *isas* pro *isal*) · **viga 9_5 -** sõnajärjeviga (*Täna isal jalas on uued kingad.*) · **viga 9_6 -** muu (*Täna isa on jalas. Täna ei kuule kingad.*)
X. Saava käände vormiga lihtlause (3) Struktuuriviga: verb+ saava käände vorm puuduvad	Roheline konn tahab saada inimeseks. <u>Õige ka</u>: Roheline konn tahab inimeseks saada. Printsessid kasvavad kiiresti suureks. Suur vend õpib koolis ehitajaks. · **viga 10_1 -** vastamata · **viga 10_2 -** lausekatkend (*roheline konn..., konn inimiseks saada, saada...*) · **viga 10_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *inimes* pro *inimeseks*; *inimene* pro *inimeseks*; *taha* pro *tahab*; *saa* pro *saada*) · **viga 10_4** - morfoloogiline asendamine või moonutamine (käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine; nt *inimesest* pro *inimeseks*; *inimesed* pro *inimeseks*; *inimets* pro *inimeseks*; *saad* pro *saada*; *tahad* pro *tahab*; *saaks* pro *saada*) · **viga 10_5 -** sõnajärjeviga (nt *Inimeseks tahab konn saada.*) · **viga 10_6 -** muu (kõik, mis ei mahu muude vigade all; lause tugevad semantilised ja/või

	häälduslikud moonutused; nt *Roheline taabul tahtis seks*)

* Lausekatkend - tugevalt elliptiline lausung
**Sõnajärg on eesti keeles suhteliselt vaba. Veana lähevad kirja juhud, kus see on väga ebaharilik, põhisõna on täiendsõna järel jms. Määruste, sihitiste asukoht üksteise suhtes võib varieeruda. Iga malli ja lause juures ei ole näiteid toodud, kuid need võib ise tuletada.
*** Muu - kõik, mis ei mahu teiste veatüüpide alla, nt lause tugevad semantilised ja/või häälduslikud moonutused, mis teevad vigade analüüsi keerukaks ja mõttetuks.

NB! Muu ja lausetkatkendi puhul üksikuid veatüüpe ei analüüsita.
Sama lause puhul võib määrata nii süntaksivea (nt on vale sõnajärg) kui ka morfoloogiavigu (nt morfeeme on ära jäetud või asendatud).

Lisa 4. Vene lause- ja veatüübid

I. SVO (3) Struktuuriviga: kui ei ole SVO sõnajärg	Они купили арбуз в магазине. Õige ka: В магазине они купили арбуз. Мальчики мыли посуду после обеда. Õige ka: После обеда мальчики мыли посуду. Она ела конфету перед уроком. Õige ka: Перед уроком она ела конфету. Vastusetüübid: · **viga 1_1 -** vastamata · **viga 1_2** - lausekatkend* (tugevalt elliptiline lausung; nt *Арбуз агазине…После обеда…*) · **viga 1_3** - morfoloogiline lihtsustamine (eessõna *в* ärajätmine, käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *мальчик* pro *мальчики*; *посу* pro *посуду*; *купи* pro *купили*; *урок* pro *уроком*; *магазине* pro *в магазине*) · **viga 1_4** - morfoloogiline asendamine (eessõna *в*asendamine, käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine; nt *посуды* pro *посуду*; *помыли* pro *мыли*; *ели* pro *ела*; *конфеты* pro *конфету*; *съела* pro *ела*) · **viga 1_5** - sõnajärg muudetud · **viga 1_6** - muu*** (kõik, mis ei mahu muude vigade all; lause tugevad semantilised ja/või hääldusliku moonutused, nt *Под ерое рок. Она лела паспоси се и урока кафету.*)
II. SOV (3) Struktuuriviga: kui muudetud SOV sõnajärg	Девочка мальчика ударила в саду. Мама тетю нарисовала в альбоме. Мальчик девочку пожалел на уроке. Vastusetüübid: · **viga 2_1 -** vastamata · **viga 2_2 -** lausekatkend (*Мама тетю авомве. Мальчик…*) · **viga 2_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (eessõna *в* ja *на*ärajätmine; käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *девочка* pro *девочку*; в *альбо* pro *в альбоме*; *уроке* pro *на уроке*; *удари* pro *ударила*) · **viga 2_4** - morfoloogiline asendamine (eessõnade *в* ja *на*asendamine, käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine; nt *ударил* pro *ударила*; *ударит* pro *ударила*; *ударили* pro *ударила*; *тети* pro *тетю*; *рисовала* pro *нарисовала*; *альбому* pro *в альбоме*; *на альбоме* pro *в альбоме*) · **viga 2_5 -** sõnajärg muudetud · **viga 2_6 -** muu (*Дево аньчика дела куша ту*)

III. Omadussõna ja nimisõna ühildumine lihtlauses (3) Struktuuriviga: omadus- ja nimisõna ühildumine puudub (*на маленькую черепаху; на красивую принцессу; за серой мышкой.*)	Слон наступил на маленькую черепаху. Принц сердился на красивую принцессу. Котёнок погнался за серой мышкой. Vastusetüübid: · **viga 3_1 -** vastamata · **viga 3_2 -** lausekatkend (*Слон наступил на… (---) серой мышкой*) · **viga 3_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (eessõnade *на* ja *за*ärajätmine; käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; nt *черепах* pro *черепаху*; *маленькая* pro *маленькую*; *серой мышкой* pro *за серой мышкой*) · **viga 3_4** - morfoloogiline asendamine (eessõnade *на* ja *за*asendamine; käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine, nt *за серой мышки* pro за *серой мышкой*; *на серой мышкой* pro *за серой мышкой*; *сердится* pro *сердился*; *рассердился* pro *сердился*) · **viga 3_5 -** sõnajärjeviga (*Слон наступил маленькую на черепаху.*) · **viga 3_6 -** muu (nt *Набадися касиву на пасентсу*)
IV. Sihitise küsimused (3) Struktuuriviga: väitlause, küsisõna algvorm (kui ei ole sihitisele vastavat küsisõna - *missugust?/millist?*)	Какую зебру лошадь догнала в цирке? Какого жирафа лев увидел в клетке? Какую обезьяну нашёл крокодил? Vastusetüübid: · **viga 4_1 -** vastamata · **viga 4_2 -** lausekatkend (nt *Акую лошадь зе…*) · **viga 4_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (eessõna *в*ärajätmine; käänd- või pöördsõna morfeemi ärajätmine, algvorm; küsisõna algvorm; nt *цирке* pro *в цирке*; *какой жирафа* pro *какого жирафа*) · **viga 4_4** - morfoloogiline asendamine (eessõna *в* asendamine, käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine, küsisõna asendamine/moonutus; nt *увидели* pro *увидел*; *какое жирафа* pro *какого жирафа*; *догнали* pro *догнала*; *с клетке* pro *в клетке*) · **viga 4_5 -** sõnajärjeviga · **viga 4_6 -** muu (*Тои зеблу этот са тилту?*)
V. Kaudsed küsimused (3) Struktuuriviga: väitlause, eessõna ärajätmine küsisõna eest, küsisõna algvorm	У какой девочки брат попросил книгу? У какого мальчика сестра взяла краски? От какой собаки убежала кошка? Vastusetüübid: · **viga 5_1 -** vastamata · **viga 5_2 -** lausekatkend (nt *У какой девочки брат. У какой краски?*) · **viga 5_3 -** morfoloogiline lihtsustamine (eessõnade *у* ja *от* ärajätmine, käänd- või pöördsõna morfeemi

	ärajätmine, algvorm; küsisõna algvorm; nt *какой девочки* pro *у какой девочки*, *краска* pro *краску*; *собака* pro *собаки*) · **viga 5_4** - morfoloogiline asendamine (eessõnade *у* ja *от* asendamine, käänd- või pöördsõna morfeemi asendamine, küsisõna asendamine/moonutus; nt *У какого собаки* pro *от какой собаки*; *побежала* pro *убежала*; *на какой* pro *у какой*) · **viga 5_5 -** sõnajärjeviga · **viga 5_6 -** muu (*Тои зеблу этот са тилту?*)
VI. Rindlaused (sidendid *ja/aga*) (3) Struktuuriviga: lihtlause, muud tüüpi liitlause (sidend puudub või on vale)	Брат сделал уроки и мы пошли в магазин. Тётя помыла посуду, а дядя сварил суп. (lugeda õigeks ka sidendi asendamine *и* pro *а*) Они собрали игрушки, а мы сделали уроки. (lugeda õigeks ka sidendi asendamine *и* pro *а)* Vastusetüübid: · **viga 6_1 -** vastamata · **viga 6_2 -** lausekatkend (nt *Делал уроки…гасин.*) · **viga 6_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (nt *Они убирали игрушки.*) · **viga 6_4 -** sidend puudub või vale, osalaused agrammatilised või õiged (nt *Брат сделал уроки, мы пошли в магазин. Брат сделал роки, шёл в магазин. Они икутьки убрали, мы уроки делали.*) · **viga 6_5 -** rinnastav konstruktsioon, õige sidend, kuid agrammatiline(sed) või morfoloogiliselt muudetud osalause(d) (nt *Брат сделал уроки, и пошли магазин. Тётя помыл посуду, а папа суп пиготовил. Они собрали игрушки, а они уроки делаем.*) · **viga 6_6 -** muu (*Тётя адила суп а дядя ака эм идел и кофе пил.*)
VII. Põimlaused (*sest/et*) (3) Struktuuriviga: Lihtlause, muud tüüpi liitlause: sidend puudub, on vale või osaline (*потому* pro*потому что*; *что*pro *потому что*)	Он вернулся домой, потому что забыл очки. Собака увидела, что мячик упал в кусты. Они услышали, что я пришёл из магазина. Vastusetüübid: · **viga 7_1 -** vastamata · **viga 7_2 -** lausekatkend (*...потому что забыл очки. (---) в кусты.*) · **viga 7_3 -** õige või agrammatiline lihtlause · **viga 7_4 -** sidend puudub või vale (nt *Собака увидела мясик упал кусты. Собата увидева а мяч попал в тусты. Он вернулся домой и забыл очки. Они улышали, я пришла из*

	магазина.) · **viga 7_5 -** hõlmav konstruktsioon, õige sidend, kuid agrammatiline(sed) või morfoloogiliselt muudetud osalause(d) (*Собака увидел, что мячик упал в кусты. Они услышали, что я пошёл из магазина. Они слышали, что я пришел магазине.*) · **viga 7_6 -** muu (*Собачка ка ва па pall läks кустах.*)
VIII. Realistlik tingimuslause (2) Struktuuriviga: Lihtlause, muud tüüpi liitlause (sidendid puuduvad või on valed)	Если брат съест суп, бабушка купит конфеты. Õige ka: Если брат съест суп, то/тогда бабушка купит конфеты. Бабушка купит конфеты, если брат съест суп. Если она прочитает сказку, мы пойдём в парк. Õige ka: Если она прочитает сказку, то/тогда мы пойдём в парк. Мы пойдём в парк, если она прочитает сказку. Vastusetüübid: · **viga 8_1 -** vastamata · **viga 8_2 -** lausekatkend · **viga 8_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (*Бабушка пупит канфетки.*) · **viga 8_4** – sidend puudub või vale, osalaused õiged või agrammatilised (nt *Брат съест суп, а бабушка купит конфеты. Он съест суп, бабуля купить конфетки. Прочитает казку, мы потом пойдём парк. Когда она прочитает книги, (---) пойдём в парк.*) · **viga 8_5 -** hõlmav konstruktsioon, õiged sidendid, kuid agrammatiline(sed) või morfoloogiliselt muudetud osalause(d) (*Если она читает сказку, тогда мы пойдём парк.*) · **viga 8_6 -** muu (*Нана казку ситат на пальк*)
IX. Ebarealistlik tingimuslause (1) Struktuuriviga: Lihtlause, muud tüüpi liitlause (sidendid puuduvad või on valed). Peavad olemas olema sidesõna *если* ja mõlemad tingimuspartiklid *бы.*	Мы бы пошли в кино, если бы сделали уроки. Õige ka: Мы пошли бы в кино, если бы сделали уроки. Мы бы пошли бы в кино, если бы сделали уроки. Vastusetüübid: · **viga 9_1 -** vastamata · **viga 9_2 -** lausekatkend · **viga 9_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (*Они пошли в кино. Мы бы пошли бы в кино после урока.*) · **viga 9_4** - sidend puudub või vale, osalaused õiged või agrammatilised (nt *Мы бы пошли в кино, если мы сделали уроки. Мы пошли бы в кино, мы сделали уроки. Мы пошли кино, мы сделали уроки. Если мы пошли урок, если вы сделаете уроки.*) · **viga 9_5 -** hõlmav konstruktsioon, õiged sidendid, kuid agrammatiline(sed) või morfoloogiliselt muudetud osalause(d) (*Мы бы пошли в кино, если бы мы сделаем*

	убоки.) · **viga 9_6 -** muu (*Мы пошли кино, ка мы поси сколу, уоки здела.*)
X. **Alusega kõrvallause (kes) (3)** Struktuuriviga: lihtlause, sihitisega kõrvallause, muud tüüpi liitlaused (sidend puudub, või on vale)	Это девочка, которая поцеловала тётю. Он встретил тётю, которая нарисовала маму. Это жираф, который толкнул крокодила. Lugeda õigeks: sidend *кто которая/который* asemel Vastusetüübid: **viga 10_1 -** vastamata · **viga 10_2 -** lausekatkend (*Оцеловала тетю*) · **viga 10_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (nt *Экта девочка поцеловала тетю.*) · **viga 10_4 -** sidend puudub või vale; sihitisega kõrvallause (nt *Это девочка, которую поцеловала девочка. Это девочка, какая поцеловала тётю. Это девочка, такая поцеловала тётю. Он встретил тётю, которую нарисовала маму.*) · **viga 10_5 -** õige sidend (sh vale sugu), alusega kõrvallause, agrammatiline(sed), kuid morfoloogiliselt muudetud osalause(d) (nt *Он встретит тётю, которая нарисовала мама. Она встретила тётю, который нарисовала маму.*) · **viga 10_6 -** muu
XI. **Sihitisega kõrvallaused (*keda*) (3)** Struktuuriviga: lihtlause, alusega kõrvallause, muud tüüpi liitlaused (sidend puudub, või on vale)	Это слон, которого укусил крокодил. Мы встретили мальчика, которого напугал сосед. Это девочка, которую нарисовала мама. Lugeda õigeks: *кого pro* которого/ которую Vastusetüübid: **viga 11_1 -** vastamata · **viga 11_2 -** lausekatkend (*Укусил акадил.*) · **viga 11_3 -** õige või agrammatiline lihtlause (nt *Эту девочку нарисовала мама.*) · **viga 11_4 -** Sidend puudub või vale, alusega kõrvallause (nt *Это слон, который укусил крокодил. Это слон, кто укусил крокодила. Это слон, такой укюсил крокодил. Мы встретили мальчика, который напугал сосед. Мы такого мальчика нашли, что пугал соседа. Это девочка, которая нарисовала мама. Это слон, какого укусил крокодил. Мы встретили мальчика, такого напугал сосед.*) · **viga 11_5 -** õige sidend (sh vale sugu), sihitisega kõrvallause, agrammatiline(sed), kuid morfoloogiliselt muudetud osalause(d) (nt

	Этот слон, которого укусил крокодил. Это девочка, которую нарисовала маму. Мы встретили мальчика, которую напугал сосед.) · **viga 11_6 -** muu

* Lausekatkend - tugevalt elliptiline lausung
*** Muu - kõik, mis ei mahu teiste veatüüpide alla, nt lause tugevad semantilised ja/või hääldusliku moonutused, mis teevad vigade analüüsi keerukaks ja mõttetuks.

NB! Muu ja lausetkatkendi puhul üksikuid veatüüpe ei analüüsita.
Sama lause puhul võib määrata nii süntaksivea (nt on vale sõnajärg) kui ka morfoloogiavigu (nt morfeeme on ära jäetud või asendatud).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristina Maria Morozov,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Grammatikavead keelepuude diagnostikas vene-eesti kakskeelsetel lastel, mille juhendaja on Marika Padrik, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristina Maria Morozov
21.05.2025